

Univerzita Palackého Olomouc
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky s celoškolskou působností

Pavλίna Staníková

V. ročník – prezenční studium
obor: pedagogika – sociální práce

Vztah romských dětí ke vzdělání

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr.PaedDr. Václav Klapal Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2009

Pavλίna Staníková

.....

Poděkování

Za odborné vedení diplomové práce děkuji PhDr.PaedDr. Václavovi Klapalovi Ph.D. Za poskytnuté informace a spolupráci děkuji Pavlovi Ostřanskému, Mgr. Zdeňce Novákové ze ZŠ V. Košaře a ředitelce ZŠ Přemysla Pittra PhDr. Soně Tarhoviské. Ing. Aleně Staníkové a Sylvě Gazdíkové děkuji za cenné připomínky při zpracování této diplomové práce.

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 TRADIČNÍ ROMSKÁ RODINA.....	10
1.1 Historie Romů.....	10
1.2 Způsob života.....	12
1.3 Romové v číslech.....	14
1.4 Rodina.....	15
1.5 Postavení romských dětí v rodině.....	16
2 ČESKÉ DÍTĚ VERSUS ROMSKÉ.....	19
2.1 Denní režim.....	20
2.2 Prosit a děkovat.....	21
3 HODNOTOVÝ SYSTÉM.....	23
4 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ.....	26
4.1 Předškolní vzdělávání.....	26
4.2 Přípravné třídy.....	28
4.3 Základní vzdělávání.....	30
4.3.1 <i>Zvláštní školy</i>	31
4.4 Střední vzdělávání.....	32
4.5 Vyšší odborné vzdělávání.....	33
4.6 Vysokoškolské vzdělávání.....	33
5 ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST ROMSKÝCH ŽÁKŮ.....	34
5.1 Romština.....	34
5.2 Úspěch a neúspěch.....	35
5.2.1 <i>Historie</i>	36
5.3 Vztah romských rodičů ke škole.....	37
5.3.1 <i>Majoritní rodiče versus romští rodiče</i>	38
5.4 Motivace romských žáků.....	40
6 ŠKOLNÍ NEÚSPĚŠNOST ROMSKÝCH ŽÁKŮ.....	43

6.1 Činitelé neúspěchu romských žáků.....	43
6.2 Charakterové vlastnosti romských žáků.....	45
6.3 Média.....	46
6.4 Vliv školní neúspěšnosti na osobnost žáka.....	46
7 STRATEGIE PRO ZLEPŠENÍ VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ...	48
7. 1 Předškolní vzdělávání a příprava pro úspěšné dokončení školní docházky.....	48
7.2 Podpora v průběhu povinné školní docházky.....	49
7.3 Poradenské činnosti při výběru povolání.....	51
7.4 Podpora při sekundárním a terciárním vzdělávání.....	52
7.5 Podpora smysluplného trávení volného času.....	53
7.6 Podpora uměleckého nadání romských dětí.....	53
7.7 Výchova k tolerance.....	53
7.8 Příprava pedagogů.....	54
7.9 Vzdělávání a výchova dospělých Romů.....	55
7.10 Medializace.....	55
7.11 Romský pedagogický asistent.....	55
7.12 Vzdělávání a volnočasové aktivity.....	57
8 NĚKTERÉ ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM ROMŮ.....	58
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	62
9 INFORMACE O VÝZKUMU.....	62
9.1 Ostrava.....	63
9.1.1 <i>Charakteristika městských částí v nichž byl prováděn výzkum</i>	64
10 STATISTIKY A GRAFY.....	67
10.1 Rozložení romského obyvatelstva podle krajů při sčítání lidu v roce 2001.....	67
10.2 Tabulka romského obyvatelstva podle nejvyššího ukončeného vzdělání při sčítání lidu v roce 2001.....	68

10.3 Romské obyvatelstvo podle mateřského jazyka a podle výsledků sčítání lidu v letech 1991 a 2001.....	69
10.4 Výzkum Mgr. Libuše Hanusové.....	70
10.5 Srovnání ukončeného vzdělání u vybraných národů v procentech.....	73
10.6 Přírůstek a úbytek v letech 1991-2001.....	75
10.7 Struktura vzdělání národnostních menšin v letech 2001 a 1991 v procentech.....	76
11 VYBRANÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	77
11.1 Církevní základní škola Přemysla Pittra.....	77
11.1.1 <i>Zaměstnanci na ZŠ Přemysla Pittra.....</i>	79
11.2 Základní škola Václava Košáře.....	80
11.2.1 <i>Zaměstnanci na ZŠ V. Košáře.....</i>	81
12 METODA SROVNÁVÁNÍ.....	83
12.1 ZŠ Přemysla Pittra.....	83
12.2 ZŠ V. Košáře.....	84
12.3 Přihlášky na střední školy.....	85
12.4 Srovnání studijních oborů romských žáků a majoritních žáků.....	89
12.5 Úspěšnost přijetí.....	92
13 POTVRZENÍ A VYVRÁCENÍ HYPOTÉZ.....	95
14 DISKUZE.....	96
ZÁVĚR.....	98
LITERATURA A PRAMENY.....	99
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	
ANOTACE	
PŘÍLOHY	

Úvod

K tématu mé diplomové práce mne přivedla moje kamarádka, která prohlásila: „Není důvod, aby tady s námi Romové byli, když se neumí chovat jako slušní lidé.“

Postupem času jsem zjistila, že tento názor zaujímá většina mých známých. Jakmile přijde řeč na Romy, pak lidé bez ohledu na věk, vzdělání či postavení, k nim zaujímají negativní postoj a hovoří o špatných zkušenostech, které s nimi mají. Nevidí, nebo nechtějí vidět jinou alternativu než tu, že Romové se musí změnit. Ale ptám se! Co bude když se nezmění? Co když na to ani nemají nebo se ani měnit nechtějí? Podle mě je dokonce pravděpodobné, že se naše vzájemné soužití bude ještě zhoršovat, pokud je my, čeští „gádžové“, nepochopíme a nepomůžeme jim.

Na vzdělávání národnostních menšin jsem se zaměřila také proto, že je to u nás stále aktuální téma. Romové tvoří v České republice zcela specifickou menšinu a také jejich vzdělávání je potřeba věnovat zvláštní pozornost. Žijí většinou na samém okraji společnosti, mají nízkou životní úroveň, vysoký stupeň nezaměstnanosti a špatnou bytovou situaci. Úroveň vzdělání romské populace je velmi nízká. Projevuje se především negramotností u starších Romů a pologramotností u mladších věkových skupin.

Cílem mé diplomové práce je poodhalit vztah romských dětí ke vzdělání a nastínit hlavní důvod toho, proč nedosahují srovnatelných výsledků s českými dětmi. Také bych chtěla nalézt odpověď na otázky, jak vnímají hodnotu vzdělání samotné děti, a jak jejich rodiče. Potom možná lépe pochopím jejich mentalitu a začnu je vidět jinýma očima. Předsudky, nevědomost a negativní stereotypy, které se během staletí vytvořily, jsou totiž největší bariérou pro navázání komunikace a začlenění romské menšiny do společnosti.

Základní škola je pro každého jedince startovací čarou na dráze vzdělávání. Výsledky dosažené na základní škole jsou rozhodujícími činiteli při výběru další školy – učňovské, střední a následně vysoké školy. Většina romských dětí projde jen základním vzděláním, bez další kvalifikace, a na středních a vysokých školách jich tedy studuje minimální procento. Důvodem může být nejen diskriminace a xenofobie, ale i předsudky ze strany společnosti, které brání romským dětem dosáhnout stejného postavení a stejných výsledků, jako mají ostatní žáci. Prvotním problémem, díky kterému romské děti neobstojí často ani na základní škole, je dle mého názoru, „česká škola“, která je pro tyto děti naprosto cizí institucí. Uplatňuje zcela odlišné metody výuky a výchovy, než na které jsou romské děti zvyklé ze svých vlastních rodin.

Romští rodiče na jedné straně počítají s tím, že se škola o jejich děti postará a přebere za ně plnou zodpovědnost, a na druhé straně se domnívají, že škola jejich děti nic nenaučí. Tento demotivující přístup rodičů se samozřejmě negativně odráží i na přístupu romských dětí ke škole i ke vzdělání. Vzhledem k tomu, že většina romských dětí nemá ve svém okolí vzory, které by je k vyššímu vzdělání motivovaly, lze jen stěží předpokládat, že budou samy usilovat o hodnotnější vzdělání. Jednou ze základních podmínek odstranění společenské nerovnosti Romů je podle mého názoru změna filozofie školského systému, který by měl ve výchovně-vzdělávacím procesu akceptovat přítomnost romských dětí i s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností. Romské děti jsou docela dobře přizpůsobeny určitému typu společenství, v němž čtlná rodina zůstává silným sociálním základem. Tyto děti se pak necítí dobře v našich tradičních školských zařízeních, kde nemají adekvátní prostředí a podmínky.

Romové získávali vzdělání vždy spíše prostřednictvím zážitků a zkušeností, kdy se oceňovali především praktické dovednosti jedince. V romské komunitě je vzdělaný ten, kdo se umí chovat dle rodové tradice,

zvyklostí, respektuje sociální role ve své velkorodině a má sociální citění. Co je tedy důležité? Podle mne je důležité změnit motivaci rodičů i dětí ke vzdělání, je třeba pracovat s rodinou.

V teoretické části se zaměřím na historii a způsob života Romů, na školní úspěšnost či neúspěšnost dětí a taky na možnou strategii zlepšení celkového vzdělávání Romů.

Základem mé diplomové práce bude výzkum, který budu provádět na dvou základních školách a to na ZŠ Václava Košáře v Ostravě–Dubině a Církevní romské ZŠ Přemysla Pittra v Moravské Ostravě. Předmětem výzkumu bude sběr a následné porovnání známek z klasifikace 9. třídy ZŠ Přemysla Pittra, se známkami klasifikace 9.třídy ZŠ V.Košáře, a to z předmětu český jazyk, matematika a občanská nauka. Dalším krokem mého šetření bude porovnání počtu, a zaměření podaných přihlášek na střední školy u obou vybraných základních tříd. Při své práci použiji metodu vyhodnocování formou srovnávání.

Fakta i výsledky mé diplomové práce přispějí k lepšímu pochopení a poznání romské menšiny. Dokážeme-li totiž pochopit a poznat romskou kulturu, historii, myšlení a jejich vztah ke vzdělání, dokáže pochopit je samotné.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Tradiční romská rodina

Kdo chce pochopit Romy jako národ, jejich hodnoty, morálku a chování měl by znát historii Romů. Jejich kořeny sahají velmi hluboko. Historickým kořenům Romů a tomu, jak vypadá tradiční romská rodina je věnována první kapitola mé práce.

1.1 Historie Romů

Cikáni přišli do Evropy koncem 10. století. Bez jednoznačné odpovědi zůstala dodnes otázka, která se týká původu této etnické skupiny. *„Podle jednoho z názorů pocházejí Cikáni z Egypta a jejich pojmenování je odvozeno podle manichejské sekty kněží Athiganoj – Asigao. V itaštině tak vzniklo označení „Zingaro“, ve francouzštině „Tsigane“, v češtině „Cikáni“. Další z názorů na původ této etnické skupiny, v němž jsou za jejich pravlast považovány střední oblasti Přední Indie, vychází z etnické antropologie.“* (Navrátil, Mattioli 2002, s. 5)

V 15. století žili Cikáni ve velmi krutých podmínkách. Byli považováni za otroky, a podle toho bylo s nimi zacházeno. Stali se předmětem obchodu a byli vyměňováni za různá zvířata.

Po roce 1400 se začínají objevovat zprávy o pobytu Cikánů na území naší vlasti. Dochází rovněž ke změně postoje českého obyvatelstva vůči této menšině a Cikáni jsou vystaveni tvrdé diskriminaci. *„Toto období vyvrcholilo v naší zemi po roce 1697, kdy byli císařským dekretem Cikáni postaveni mimo zákon. Je doložen patentem z roku 1710, který umožňuje*

beztrestně zabijet muže cikánského původu a ženám i dospívajícím uřezávat jedno ucho na znamení jejich původu.“ (Navrátil, Mattioli 2002, s. 5)

Marie Terezie byla se svým zákonem z roku 1761 první, kdo začal uplatňovat asimilační politiku. Podle ní mají Cikáni pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní, plnit náboženské povinnosti vůči církvi, a pod trestem 25 ran holí nemluvit cikánsky. Nesměli si nechat ani svá cikánská jména, rovněž byli záměrně rozptylováni do různých vesnic. Těm co se vzpírali proti tomuto nařízení byly odebrány děti a dány na výchovu do spolehlivých rodin.

V 19. století se začínají Cikáni usazovat hlavně na Moravě. Živí se kovářstvím, hudbou a domácí výrobou zboží. Nejvíce jsou ovšem najímáni na hrubé nádenické práce. Majoritní společností jsou vnímáni jako neplnohodnotná skupina obyvatelstva. Důvodem byla zanedbanost ve vzdělání, hygieně a dále nedostatečná výživa i zdravotní péče.

S nástupem Nacionálně socialistické strany k moci v Německu nastává pro Cikány jedno z nejtvrdějších období. Od roku 1936 až do konce války fungovaly dva sběrné tábory pro cikánské obyvatelstvo a Adolfovi Hitlerovi se podařilo tímto způsobem vyhladit přes 50 000 obyvatel tohoto původu.

V roce 1972 dochází ke změně v řešení cikánské problematiky a původní „sociální asimilace“ je nahrazena koncepcí „společenské integrace“.

Listopad 1989 byl i v životě českých Romů velkým přelomem. Přinesl jim svobodu užívat romštiny, pěstovat svou národní kulturu i zakládat vlastní organizace.

1.2 Způsob života

Cikáni se v minulém století postupně usazují na střední, jižní a zejména jihovýchodní Moravě. Vznikají jejich samostatné osady, tzv. cikánské tábory, složené většinou z velmi nuzných obydlí. Na většině území Čech a Moravy byli Cikáni známí jako kočovníci. Používali typické vozy kryté plachtami, nebo maringotky, tažené koňmi. Ti nejhudší sami táhli své vozíky. Prodávali vlastní kovářské výrobky, kotle, koryta nebo levné zboží, které nakoupili. Společnost však postupně omezovala tyto možnosti a tlačila je stále více k pochybným zdrojům obživy: hádání z ruky a z karet, žebrotě, krádežím. Z kočovníků se postupně stávali nežádoucí a obtížní tuláci.

Podle zákona z roku 1885 byli Cikáni pro tuláctví trestně stíhání vězením, nucenými pracemi, odebíráním dětí a různým způsobem šikanování.

Roku 1927 byl vydán tvrdý zákon proti potulným Cikánům a tulákům. Cikánům se zakazovalo kočovat a tábořit ve větších skupinách, vlastnit zbraně a ke kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení. Byli pod soustavným policejním dohledem.

Způsob života, jakým dnes Romové žijí, je ovlivněn celou řadou situací a skutečností, které formovaly romské vnímání světa. Romové vnímají současnou dobu jako zlou. Za komunistů, jak říkají, jim bylo lépe. Všichni měli práci, nikdo jim nenadával, mohli chodit do všech hospod a jejich ženy a děti byly v bezpečí. Velký vliv na specifika romského etnika má jejich pravlast. Specifický styl života, jejich potřeby ovlivnilo i kočování z místa na místo. Tyto vlivy si většina Romů plně neuvědomuje, protože o svém původu a historii buď nevědí, nebo mají jen informace předávané formou mýtů a v pohádkách. Uvědomují si však, odlišnost od příslušníků majority, a to nejen svým zevnějškem, ale i svými zvyky, tradicemi, životním stylem, vnitřními pravidly a v neposlední řadě kulturou

a jazykem. Také vnímají, že „jejich normy“ nejsou přijímány okolní společnostmi, a mnohdy nevědí proč. Slyší jen, že se mají přizpůsobit, ale nevědí přesně jak a proč, nechápou, proč je česká společnost nepřijímá.

„Pokusy o řešení jen na materiální úrovni, na základě sociálního hlediska a nerespektování etnické dimenze, se nemohly vydařit. Přestěhování z chatrčí do lepších bytů Romy nepřipravilo na život v panelácích, nikdo je nenaučil např. zručnosti utahování vodovodních kohoutků a příslušníci majority vidí jen „ničení“. Mohli se však Romové změnit pouhým přesunutím do jiného místa? Mohli ze dne na den opustit své tradice, zvyky a normy chování, které si utvářeli po staletí, kterým se učili od dětství a které je dosud chránily?“ (Dluhošová, Svobodová, Trombiková 2003, s. 15)

Čím je dnes romský způsob bydlení charakteristický? Většina vědomě či nevědomě odmítá „gádžovská“ obydlí. Dokážou v krátké době zničit byt, případně celý dům natolik, že je nutná generální oprava nebo demolice. Někdy má toto chování taky jiný charakter. Prodá se vše, co lze odmontovat, ale někdy se jedná o pouhou vandalskou destrukci. Tato destrukce bývá i účelová. Zničené poštovní schránky a seznamy nájemníku například zkomplikují doručení upomínky či soudního předvolání. Vyhnout se totiž kontaktu s úřady, bývalo pro Romy kdysi jedinou záchranou. Mají pro to své důvody, jednak, že je nutí měnit své zvyky, a taky proto, že to jsou obydlí nemilovaných pánů. Toto vandalství je projevem hořkosti, vzdoru a někdy i zoufalství schopného zničit nejen svůj majetek, ale i sama sebe.

Typický způsob obživy v dnešní době je pro Romy především hrubá fyzická práce. Rovněž se živí jako prodejci pouličních stánků, hudebníci anebo žijí skromně ze sociálních dávek, jimiž stát přispívá zejména rodičům na péči o děti. Fyzická práce je totiž pro některé rody, zvláště hudebnické, a pro všechny Olašské Romy tradičně nepřijatelná a ponižující.

1.3 Romové v číslech

Romem je přirozeně především ten, kdo se k tomu hlásí. Podle tohoto kritéria bychom měli v ČR jen asi kolem 12 tisíc Romů, protože podle výsledků sčítání lidu v roce 2001 bylo k romské národnosti přihlášeno 11 746 občanů. (viz. příloha číslo 1) Uvedený údaj je silně podhodnocený, takže vlastně nemá ani smysl brát ho v úvahu. Jen pro zajímavost se k romské národnosti při sčítání lidu v roce 1991 přihlásilo 32 903 občanů, což je o 21 157 občanů více než v roce 2001. (viz. příloha číslo 2) Romové mají s „gádžy“ za poslední staletí ty nejhorší zkušenosti, proto se nelze divit, že se mnozí z nich přihlásili k národnosti české, slovenské, případně maďarské, ačkoli se cítili jako Romové. Někteří také nebyli při sčítání dostatečně poučeni. *„Odhad 330 tisíc, uvedený loni v časopise Romano kurko, považuji za mírně nadsazený, počítejme kulatě přibližně s 300 tisíci, tedy s 3 % obyvatelstva. Kovařík (1996) uvádí 200 tisíc až 400 tisíc. K mimořádnému početnímu růstu došlo na Ostravsku, kde počet Romů stoupl z 3 500 v roce 1972 na 30 000 v roce 1996.“* (Říčan 1998, s. 34)

Orientační údaj o počtu etnických Romů v České republice, uvádím od demografky Květy Kalibové, která se demografickou statistikou romského obyvatelstva zabývá dlouhodobě. Uvádí, že podle evidencí národních výborů žilo v roce 1989 na území České republiky 145 738 Romů. Srovnáním všech dostupných údajů pak dochází k závěru, že v roce 1999 žilo v České republice 250 až 300 tis. etnických Romů, přičemž horní hranici považuje za mírně přehnanou. Romové mají zvláštní věkovou strukturu, v níž je výrazně více dětí a mladých lidí, než v ostatní populaci. Základní zkušeností demografů, kteří se v různých evropských zemích problémem počtu romského obyvatelstva zabývají, je však to, že žádný z dostupných pramenů ani z dostupných údajů není dostatečně přesný. Počty romského obyvatelstva stanovené podle jakéhokoliv klíče, je nutné

považovat za orientační a často z různých důvodů více či méně nadhodnocené. (Frištenská, Víšek, 2002)

Romštinu považuje za mateřský jazyk z celkového počtu 11 746 Romů jen 6672 občanů. (viz. Příloha číslo 3)

Údaje při sčítání lidu v roce 2001 týkající se nejvyššího ukončeného vzdělání občanů romské národnosti uvádím v příloze číslo 4.

Musíme ovšem vzít v úvahu, že Romů rychle přibývá, jednak proto, že romské ženy začínají brzy rodit, a taky proto, že mívají hodně dětí.

1.4 Rodina

Romové mají pozoruhodný vánoční zvyk. Otec rozkrájí jablko na tolik kusů, kolik je účastníků u společného stolu, načež každý sní svůj díl. Tento zvyk krásně vyjadřuje tradiční romským smysl pro rodinu.

Rodina pro Romy znamená téměř vše a je jednou z největších hodnot v jejich životě. Uspokojuje totiž základní životní potřeby členů rodiny. Tradiční romská rodina je patriarchální, což znamená, že hlavní roli v ní má nejstarší a zkušený muž. Je rozčleněna hierarchicky. Postavení jednotlivých členů, jejich kompetence, zodpovědnost a povinnosti určuje věk a pohlaví. Hovoříme-li negativně o někom z jeho rodiny, cítí to jako urážku sebe samého. Rozhodování v rodině je zpravidla skupinové. Rodina je pro Roma většinou jediným zdrojem bezpečí a zárukou uspokojování všech potřeb, hlavně sociálních a psychických. Výchova, která vede ke kázni a sebekázni, v romské rodině chybí. Romové využívají každé příležitosti k dosažení pocitu blaha a požitky neodkládají. Podporována jsou rodinná setkání a výměna zkušeností. Romská rodina tedy zajišťuje nejen ochranu sociální (nikdo nezůstane sám, o všechny je postaráno), ale i psychologickou (veškeré problémy se řeší společně) a v neposlední řadě i ekonomickou (poskytuje obživu pro všechny). Svoji prestiž posiluje rodina počtem

narozených dětí, jedná se především o chlapce. Jedno romské přísloví praví: „O čhave hin zor.“ Což v překladu znamená: „V chlapcích je síla.“

Starých lidí, především starých mužů si v rodině velmi váží, protože mají největší životní zkušenosti a moudrý rozhled.

1.5 Postavení romských dětí v rodině

Děti jsou velkým darem, jsou vedeny k vzájemné solidaritě a připravovány na to, aby se postaraly ve stáří o své rodiče či další členy. Romové proto považují za zcela přirozené a kladné, mají-li jejich ženy každým rokem dítě. Jako prvorozené dítě si mladí manželé přejí chlapce. Muži určitě, ženy však ve skrytu duše doufají, že první dítě bude děvče, které by bylo pro matku významnou pomocnicí v „ženských pracích“. V mnoha rodinách se ale ještě i dnes stává, že narození děvčete bývá příčinou hrubého chování muže k ženě, protože on chce hlavně chlapce, zejména prvorozeného. Dokonce pokud žena nepřivedla na svět žádné dítě, muž měl právo ji opustit.

Romské dítě mívalo většinou těžký život. Ještě před šedesáti lety často hladovělo, trpělo bolestí, mrzlo a umíralo v důsledku nedostatečné zdravotní péče, ať na kočovném voze, nebo v nuzné osadě. Jeho vzdělání bylo většinou bídne, vyhlídky na slušnou existenci mizivé. „Gádzové“, se kterými přicházelo do styku, se k němu chovali v lepším případě přezíravě, v horším případě pohrdavě, někdy i krutě. Na druhé straně žilo však zpravidla v pevné velkorodině nebo v kočující skupině. Platila zde pravidla, která byla posvátná. Především pravidlo vzájemné solidarity a ochoty dělit se s ostatními. Bylo obklopeno vřelou a přirozeně projevovanou láskou celé řady lidí, s nimiž se denně stýkalo. Jen výjimečně bylo bito. Bylo v úzkém vztahu s přírodou.

Výchovu dětí má v romské rodině na starosti především matka, ale o dítě se starají i ostatní členové velkorodiny. Silnější postavení má po otci nejstarší syn (rozhoduje v některých rodinách po smrti či odchodu otce z rodiny o tom, koho si matka může vzít za druhého partnera), dále pak nejstarší sestra (po matce přebírá úlohu starat se o mladší sourozence). Romští rodiče své děti milují tak moc, že obvykle jsou k nim, i k sobě, zcela nekritičtí. Výchova dětí probíhá pak zcela živelně. Děti mají volnost a prožívají všechno společně s rodiči a dalšími dospělými. Romské děti nevyrostají tedy v dětském světě, který by byl bezstarostný, tak jako u dětí majoritní společnosti. I proto brzy subjektivně dospívají.

V romské rodině, tak jako v české, existoval rozdíl mezi rolí muže a ženy. Romská žena byla vychovávána tak, aby se dokázala o rodinu postarat. Povinností ženy bylo zabezpečit chod domácnosti, vychovávat děti a poslouchat svého muže. Žena měla často ekonomicky důležitější roli, neboť to byla ona, kdo musel zabezpečit přežití rodiny - zajistit jídlo, oblečení. Jídlo musela sehnat jakýmkoliv způsobem, buď za vykonání nějaké práce pro „gádže“ - sedláky (vymazávání pecí, práce na poli), sběrem lesních plodů (borůvky, maliny, šípky aj.) nebo i žebráním.

Jdou-li romští manželé spolu po městě nebo po vesnici, jde žena obvykle několik kroků za svým mužem, obtížena nákupem a malými dětmi, zatímco muž kráčí před ní a dává tím najevo své „vyšší“ postavení a svůj vztah k ní. Romský muž je navenek i uvnitř hlavou rodiny, nositelem a ochráncem prestiže rodiny, rozhoduje a nese odpovědnost za rodinu. Muž může dělat co se mu zlíbí, může být své ženě nevěrný, může ji bít nebo ji dokonce i opustit. Romové často říkají, že každá žena by měla znát mužovu ruku. Muž totiž bije ženu často ze žárlivosti, což podle Romů patří k lásce, takže když ji nebije, je to známkou toho, že ji nemiluje.

V romských rodinách se udržovaly tradiční mravy. Bylo vyloučeno, aby romské dítě mluvilo vulgárně před dospělými. Rodiče se také před dětmi neobnažovali, neukazovali se před nimi ani ve spodním prádle. Přísně

dbali, aby děti nebyly svědky pohlavního styku, ten se odehrával vždy v ústraní, často v lese. Homosexualitou se dodnes pohrdá.

Jak je na tom romské dítě dnes? Většinou lépe pokud jde o stravování, pohodlí a lékařskou péči. Hůře na tom je, pokud jde o vztahy v rodině a v širším společenství. Jeho řeč je pojmově chudá čeština, navíc ve vulgární podobě. Místo přírody jsou jeho prostředím zpravidla mateřské ulice, na nichž poznává chaotický „gádžovský“ svět. Ještě před 40 lety romské rodiny na svých dětech velmi lpěly, bránily se jejich umístění do dětských domovů. Kdyby otec v té době podporoval svou dceru k prostituci, stihl by ho nejtěžší trest – byl by vyhnán z komunity. Dnes se romské matky vzdávají svých dětí nápadně snadněji než „gádžové“, nechají je často rovnou v porodnici. *„Osazenstvo dětských domovů je z 60 % romské.“* (Říčan 1998, s. 104)

Vztah muže k ženě vyjadřuje výstižně výrok jednoho z Romů: *„Žena nemá tu funkci jako chlap. Chlap je chlap. My nosíme klobouk a ona jen šátek. Chlap je „bůh“ a baba je jen baba. Když já přijdu třeba někdy od jiné, tak ona se trošku vydovádí, dá mi facku a jsem rád, že mi tu facku dá. Mi je dobře, že mě má ráda, a také se tím uklidní.“* (Davidová 1995, s. 105)

2 České dítě versus romské

Romské dětství je kratší. Je to dáno i biologicky, časnější pubertou. *„Ještě více než anatomicko-fyziologické sexuální dozrávání je však patrně uspíšeno – v souladu s romskou tradicí – zahájení sexuálního života. Děti bývají také dříve zapojovány do aktivit dospělých členů komunity. Druhý velký rozdíl souvisí s vysokou kohezí romské rodiny. Děti se od malička zúčastňují rozhovorů o záležitostech dospělých, i jejich rozhodování. V tomto směru malí Romové předčasně dozrávají. Je to – psychologicky viděno – nezdravá zátěž.“* (Říčan 1998, s. 104)

Sociální dospívání romských dětí musíme ovšem chápat ve vztahu k romské komunitě. Je-li matka ve vězení a její dvanáctiletá dcera se musí postarat o své menší sourozence, pak je to z hlediska jejího světa projev zralosti, ať získá peníze na jídlo jakýmkoli způsobem. Podobně je tomu se stejně starým romským chlapcem, kterého otec zapojí do aktivit dospělých za účelem získání finančního zisku. Je to pro něj významný krok k dospělosti, ať už jde o činnost legální nebo nelegální.

Již malé tříleté romské dítě těžko uchráníme před rasistickými nadávkami typu „černeš parchant“, a když se naučí číst, musí se vyrovnat s nápisy jako „Cikáni do plynu!“. S tímto vyrovnáváním mu pomáhají rodiče, od nichž je těžké očekávat nějakou jinou reakci než tu, která v něm podpoří pocit křivdy a touhu po odvetě. Nelze se tedy divit, že romské děti přijímají „gádžovské“ hodnoty a postoje jen povrchně.

2.1 Denní režim

České dítě má úplně jiný denní režim než romské dítě. České dítě musí vstávat, když rodiče řeknou, třebaže se mu chce ještě spát. Musí jíst v danou hodinu, i když nemá hlad a když má hlad, musí počkat, až se zase dostaví hodina dalšího jídla. České dítě jde tam, kam mu rodiče přikážou, i když se mu nechce.

Romské dítě jí, když má hlad, vstává tehdy, když se probudí a jde spát, když je ospalé. Není ve střehu a napjaté, aby něco neudělalo špatně. Neříká neustále děkuji, prosím. Mezi Romy se rozdává přirozeně, je-li z čeho, a nemusí se o to prosit. Když něco Rom může dát, tak je rád a nečeká, že se mu za to poděkuje. Romské dítě se učí samočinně a hlavně nápodobou druhých. Nikdo ho nenutí, aby se učil něčemu, co mu není od Boha dáno. *„Když máš dobré ucho, vezmi housle a hraj, když nemáš dobré ucho, tak na ty housle radši nesahej a jdi dělat, k čemu tě Pán Bůh předurčil. Však se v tobě nějaké schopnosti jednou probudí.“* (Hübschmannová 2002, s. 118)

Romské dítě se účastní rozhodování spolu s ostatními, každý má právo na svůj názor bez ohledu na věk, všichni jsou vyslyšeni. Jakmile někdo chce něco řešit sám, ostatní ho považují za sobce. Právě zde nastává protiklad, neboť ve škole se po něm najednou chce, aby pracovalo samostatně, nenapovídalo a nenechalo si napovídat. Dítě, které je vychované ke společnému rozhodování je tím úplně vyvedené z míry. Přejde trest za něco, co bylo doma schválené a naopak chválí je za něco, co by se doma nikomu nelíbilo.

České děti jsou mnohem více zvyklé být samy, hrát si samy. Velmi častá věta zní: „Jdi do svého pokoje a tam si hraj.“ Když se zamyslím, tak se zeptám sama sebe: „Kolik romských dětí má svůj pokoj?“. Dnes možná ano, ale i když mají svůj pokoj, jsou v kuchyni kolem mámy, kde jsou romské děti stále pohromadě. Společně si hrají s míčem, skáčou přes

švihadlo, společně tahají vozík, a na kole, které je ještě pojízdné, jich sedí pět. Takhle vychované dítě přijde do školy a chce si hrát s dětmi. České dítě si s ním hrát ale nechce, nikoliv proto, že by bylo rasistou, ale proto, že je zvyklé hrát si samo. Hračka je jeho, nedělí se o ni. Nastane situace, kdy se děti začnou strkat, prát anebo romské dítě zaleze do kouta a tam pláče, protože se s ním stalo něco, čemu nerozumí, co se mu doma ještě nikdy nepříhodilo. Tohle všechno česká učitelka neví. Nezná romskou výchovu. A kdyby ji znala, kdoví, jestli by se nesnažila romské rodiče „převychovat“.

Jen málokteré romské dítě ve škole obstojí. Doma je hodné, ve škole je zlé. Neustále je ve střehu, čeká, že opět odněkud přiletí pokárání. Snaží se bránit předem a tluče kolem sebe. Začíná být zlé i doma a rodiče si s ním nevědí rady. Byly doby, kdy romští rodiče nikdy své děti nebili. Nyní je ale situace jiná a děti jsou bity, jednak proto, že to vidí u „gadžů“, a jednak proto, že se jim bortí svět, ve kterém věděli, jak se chovat, ve kterém jim bylo dobře.

2.2 *Prosit a děkovat*

Češi jsou zvyklí za vše děkovat a prosit. Kdo nepoděkuje nebo nepoprosí, je nezdvořilý, nevychovaný. České dítě odmalička slyší: Poděkuj! Popros! V romské kultuře stejně jako v indické se mnohem méně děkuje a prosí. Prosí se, ale rozhodně ne tehdy, aby mi někdo podal solničku, lžičku nebo mi půjčil kávu, kterou jsem zapoměla koupit. Přílišná zdvořilost dělá z hostitele lakomce, pro něhož není samozřejmostí a radostí hostovi posloužit. Nejedná se jen o hosta, ale také souseda, člena příbuzenstva a kohokoliv jiného. Bude-li mít Rom jen kousek chleba, podělí se o něj třeba s deseti lidmi. Platí to ještě dnes? Na to si musí Romové odpovědět sami. Hranice mezi „moje“ a „tvoje“ nebyly zdaleka tak pevné a přesně vymezené jako v české pospolitosti. „*Nemá-li hospodyně*

mouku, cukr, vejce, zcela samozřejmě jde k sousedce a řekne: „De man“, dej mi. Sousedka se podělí, pokud má, a neočekává, že ji bude vráceno. Protože zítra se může stát, že právě ona bude něco potřebovat.“ (Hübschmannová 2002, s. 113)

Autor Demeter ukazuje: (sec. Bakalář 2004, s. 45) *„že pro způsob výchovy v romských rodinách je charakteristický nedostatek řádu. Negativní důsledky této výchovy je neschopnost podřídit se nepříjemné povinnosti, malá odolnost vůči stresu, neschopnost udržet pozornost ve škole, neschopnost odložit uspokojení na pozdější dobu. Spíše než k neurotizmu tento druh výchovy vede k enviromentálně podmíněné sociopatii.“* Důsledek tohoto stylu výchovy skrývá řadu nebezpečí, z nichž největší je neschopnost odložit uspokojení na pozdější dobu. Jestliže dítě nemá a nezná určitý řád a denní režim, není schopno podřídit se nějaké nepříjemné povinnosti a tím není odolné vůči stresu. Dítě pak není schopno vydržet zdlouhavou, nezáživnou práci nebo učení. Lehce podlehne jakékoliv možnosti pro uspokojení tužby. Z hlediska majority je nevychované! Dítě nedokáže rozlišovat příčiny a důsledky.

Autorka Šimková (sec. Hübschmannová 2002, s. 113) uvádí: *„že se české majoritní matky chovají jak hrnčíři - tvarují děti podle svých představ. Naproti tomu romské matky postupují jako zahradníci, kteří o své květiny pečují, zalévají je, hnojí je, okopávají, občas něco přistříhnou. Jaká rostlina je nebo bude, záleží na rostlině samotné.“*

3 Hodnotový systém

Největším rozdílem, podle mého, mezi majoritní společností a Romy není barva pleti ani identita, ale odlišný způsob myšlení, jiné životní strategie a odlišný hodnotový systém.

1. Svobodný život – bezstarostný způsob života

Majorita člení čas na minulost, současnost a budoucnost. Jinak je tomu u Romů, ti žijí převážně v přítomnosti. Minulost a budoucnost je na okraji. Důsledkem je to, že se Romové orientují na přítomnost, která je spojená s minimálním zájmem o budoucnost, zejména vzdálenější. O budoucnost se Romové moc nestarají, na své pouti za obživou vedli dlouhá staletí kočovný způsob života, a kde budou za pár dní, sami nevěděli. Kočovník se snažil přežít, protože jeho budoucnost byla nejistá. Romové proto neplánují a pro většinu z nich je těžké dělat něco, co jim přinese prospěch ve vzdálené budoucnosti. Když Rom přinese domů výplatu nebo dávky, rodina už čeká (děti někdy kvůli tomu vynechávají školu), protože táta je štedrý a když má, tak rozdává, oslavuje se. Romští rodiče totiž neplánují peníze na měsíc, nešetří na budoucnost. Neřeší se, zda-li zůstane něco na zítra nebo pozítří. Svoji pozornost spíše kladou na pohodu a atmosféru, nikoliv na dodržování přesně dohodnutého času.

Důsledkem je chronický nedostatek disciplíny, spolehlivosti a vytrvalosti. Romské dítě má potíže, má-li se přinutit k nezáživnému učení, nerozumí zprůměřňované známce na konci školního roku. Sportovně nadaní chlapci odpadají pro neschopnost pravidelně trénovat, hudební talenty často doplatí na svoji neochotu naučit se notám, dospělí se v noci veselí a ráno nevstanou do práce.

2. Respektování vlastního hodnotového systému.

Důsledkem je neschopnost a neochota pochopit hodnotový systém majority anebo jiná měřítká než vlastní. Problémem zůstává podrobit se těmto měřítkům. Dochází ke konfliktům s okolím a se zákony majority.

3. Uznávání rodiny

Příslušnost k velkorodině chápou jako příslušnost k nejvyšší romské autoritě a hodnotě, která slouží jako nejvyšší společenská kontrola. O všech věcech se rozhoduje společně, jsou vyslechnuty i názory nejmladších příslušníků rodu.

Důsledkem toho, je nedostatečná samostatnost a individualizace dítěte. Neschopnost nést sám důsledky svého rozhodnutí a nedostatek osobní zodpovědnosti. Romské dítě ve škole těžko chápe, že má pracovat samostatně, když doma by bylo za podobné chování napomenuto. Rovněž romská rodina nechce dovolit jednotlivci, aby se od ní odpoutal, aby myslel jinak než ona.

4. Kočování

Kočování Romů je historicky zakořeněné. Romové nevlastnili půdu a museli se podřít přírodnímu koloběhu. Romové nebyli jen kočovníci, ale také štvanci. Neustálá změna místa a prostředí zvyšovala naději na přežití. Setrvat na místě, bylo totiž nebezpečné. Tábořilo se tam, odkud bylo možno snadno utéct.

Důsledkem tohoto je neschopnost plánovat, neschopnost odsunout vlastní potřeby na pozdější dobu za cenu nepohodlí a neschopnost racionálního plánování, vnímání hodnoty práce, času a peněz.

5. Láska k dětem

Počet dětí v romské rodině určoval míru rodové prestiže.

Důsledkem velkého počtu dětí, byla skutečnost, že se jim nebylo možno individuálně věnovat a trávit s nimi čas, který by potřebovaly pro utváření jejich osobnosti.

6. Peníze

Romové chápou peníze jako základní potřeby pro přežití. Mnozí autoři poukazují na neschopnost Romů racionálně zacházet s finančními prostředky - střídají se dny hojnosti a dny naprosté nouze, kdy si peníze půjčují.

Důsledkem je neschopnost zajistit si zásoby, naplánovat výdaje a odložit uspokojení potřeby.

4 Vzdělávání Romů

Značná část romské minority v České republice patří do skupiny, která je na nejnižší sociální úrovni s vysokou nezaměstnaností, nízkou úrovní vzdělání a vzhledem k celkovému počtu obyvatel, má velký podíl na trestné činnosti. Právě oblast vzdělání se zdá být klíčem pro změnu společenské pozice romské komunity. Vzdělání považuji za hlavní předpoklad úspěšného začleňování romských občanů do společnosti, včetně jejich pracovního uplatnění. K tomu, abychom mohli dosáhnout vyšší úrovně vzdělanosti romských občanů, je potřeba změny v jejich chápání hodnoty, kterou má pro ně vzdělání, a jejich pozitivní přístupu ke vzdělání.

Povinná školní docházka platila pro romské děti už za první republiky, ale pro absenci dětí ve škole nebyli rodiče nijak stíháni. Pokud děti do školy docházely, jejich práce byla brána za bezvýslednou a nikam nevedoucí. Po roce 1948 se absence ve škole přestala tolerovat. Sankcí za nedodržení této povinnosti byla finanční pokuta, policejní zákroky nebo v nejhorším případě odebrání dětí do výchovných ústavů. Ani taková opatření ale Romy ke vzdělání nepřinutila. Před rokem 1989 vznikaly tzv. spádové školy. Na okrajových částech měst vznikala romská ghetta. Romské děti chodily do okolních tzv. spádových škol a protože jich byla ve třídě většina, část romských dětí byla přeřazena do zvláštních škol.

4.1 Předškolní vzdělávání

Předškolní výchova je obdobím, které má zásadní význam pro další vzdělávací i životní dráhu dítěte. *„V předškolním období romské dítě většinou vyrůstá živelně. Psychologická vyšetření při zjišťování školní zralosti podávají obraz nepřipravenosti na školní práci. Projevy dítěte nesou znaky pseudoretardace, která je výsledkem výchovné zanedbanosti. Školní zralost by měla být výsledkem působení rodiny, případně výchovně-*

vzdělávací práce mateřské školy. Mateřskou školu však romské děti často nenavštěvují. Posuzování školní zralosti se děje podle stejných kritérií jako u majoritní společnosti, neberou se v úvahu specifické znaky tohoto etnika.“ (Šotolová 2001, s. 43)

Podle dostupných údajů (1998) navštěvuje mateřskou školu pouze malé procento romských dětí. Většina z nich je odkázána jenom na předškolní výchovu v rodinách, která se však odehrává většinou v podmínkách nevyhovujícího bydlení a životosprávy a neposkytuje dobrou přípravu pro příští školní práci. Důvody mohou být jednak ekonomické, a jednak rodiče necítí potřebu posílat děti do MŠ. Řešením by mohla být přítomnost romských pedagogických asistentů v MŠ, kteří by mohli zásadním způsobem pomoci romským dětem překlenout jazykovou a sociální bariéru. Rané dětství je obdobím, v němž dítě ovládne celý mluvnický systém svého mateřského jazyka. Totéž platí i pro učení se druhému jazyku. Např. romské dítě zvládá svou mateřskou romštinu v raném věku stejně dobře jako české dítě češtinu. Navíc se může romské dítě učit i češtině jako druhému jazyku a to ve stejné kvalitě jako české dítě češtinu. Po 6. roce věku dítěte ovšem tato schopnost učit se několika jazykům biologicky zaniká. (Balvín, 1996)

Testy zjišťující školní zralost pro nastoupení do základní školy nezohledňují etnické a kulturní odlišnosti Romů, takže část bývá při nich neúspěšná a putuje do zvláštních místo do základních škol. Rodiče si někdy tuto školu dokonce vymáhají. Mají pocit, že se jejich děti cítí lépe ve zvláštní škole. Důvodem může být skutečnost, že zde romské děti mívají početní převahu, dosahují tam bez větší námahy přiměřených úspěchů, a často předčí své neromské spolužáky.

Pro zkvalitnění výchovně vzdělávacího procesu chybí v předškolních zařízeních dvojjazyčné obrázkové pomůcky a knihy pohádek pro romské děti. Adaptace dětí na podmínky v mateřských školách, které jsou často odlišné od jejich rodinného prostředí, je velmi obtížná.

4.2 Přípravné třídy

V regionech s vysokým procentem romské populace se zřizují ve školách tzv. nulté ročníky pro romské i neromské děti předškolního věku, nebo pro děti s odloženou školní docházkou. „Počet přípravných tříd, z nichž každá by měla mít pedagogického asistenta a přibližně 10 žáků, vzrostl z 18 ve škol.roce 1993-1994 na 47 ve škol. roce 1998-1999.“ (Nečas 2002, s. 112) „Více než 90 % těchto tříd bylo zřízeno přímo v lokalitách se silným zastoupením romského a dalšího obyvatelstva ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. V 70 % případů iniciovala zřizování přípravných tříd ředitelství škol, ve zbývajících 30 % byly iniciátorem jiné orgány státní správy a samosprávy nebo různá občanská sdružení. Ze strany rodičů nebyl o zřizování přípravných tříd velký zájem. Z tohoto důvodu se do nich zařazovaly i děti mladší 5 let. Z 638 zapsaných dětí ve školním roce 1997/1998 bylo 484 romských, tj. 75,86 %. Inspektoři České školní inspekce konstatovali, že většina škol, při kterých jsou přípravné třídy zřízeny, nabízela dětem bohatou zájmovou činnost, zejména v oblasti hudební, pohybové, taneční a výtvarné. Některé školy se snažily do výchovy dětí zapojit i rodiče a pořádaly pro ně i pro děti společné aktivity. V uplynulých dvou letech téměř 90 % dětí z přípravných tříd při základních školách docházku úspěšně dokončilo. Ze 499 dětí, které absolvovaly přípravné třídy při základních školách, jich v uplynulých dvou letech 82 % nastoupilo do 1. tříd základní školy a pouze 11 % do 1. tříd zvláštní školy. Ze 303 dětí, které absolvovaly přípravné třídy při zvláštních školách, jich do 1. tříd základních škol nastoupilo pouze 38 % a do 1. tříd zvláštních škol 34 %. Plných 28 % dětí pokračovalo opakovaně v docházce do přípravných tříd nebo nastoupilo do jiného typu školy či zařízení. Z uvedených údajů vyplývá, že přípravné třídy při základních školách zařazují do prvních tříd základních škol výrazně větší počet absolventů než přípravné třídy při zvláštních školách.“ (Šotolová 2001, s. 45-46)

„K 31. prosinci 2001 jich je asi 230, o rok později již přes 250. V roce 2003 pracovalo ve školských zařízeních - především v přípravných a prvních třídách základních a zvláštních škol celkem 227 vychovatelů – asistentů učitele“ (Kolektiv autorů, s. 12)

Přípravné třídy vyplynuly z usnesení vlády ČR č. 210 ze dne 28. dubna 1993 k situační zprávě o problematice romské komunity. Vláda umožnila MŠMT ČR realizovat opatření směřující k odstranění jazykového handicapu romských dětí, který je jednou z hlavních příčin neuspokojivých výsledků jejich vzdělávání.

Přípravné třídy se nemají zaměřovat pouze na osvojení českého jazyka, ale jejich úkolem je také rozvíjet kulturu a tradice Romů. Přípravné ročníky mají být zřizovány při mateřských nebo základních školách jako tzv. přípravné třídy, v nichž by si romské děti osvojily rozmanitými hravými formami český jazyk a získaly tak základní dovednosti a návyky.

„Ze zjištění České školní inspekce vyplynulo, že zastoupení romských dětí ve školním roce 1997/1998 v přípravných třídách bylo následující:

- *14 tříd výhradně s romskými dětmi,*
- *31 tříd s různě početným zastoupením romské populace,*
- *2 třídy bez romských dětí.“ (Šotolová 2001, s. 46)*

V současné době jsou nulté ročníky pro děti se sociálním znevýhodněním zřizovány podle Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Ve školním roce 2000/2001 již bylo zřízeno 110 přípravných tříd s 1364 žáky. (Frištenská, Víšek, 2002)

Z celkových závěrů je zřejmé, že existence a práce přípravných tříd je v současnosti velkým přínosem pro bezproblémové začlenění dětí do 1. ročníku.

4.3 Základní vzdělávání

Pokud romské děti neprojdou předškolní výchovou, vstupují do základní školy s nevýhodou. Nedostatky se projevují v jejich slovní zásobě, mají opožděný rozumový vývoj a tímto narůstají problémy i ve zvládnutí češtiny jako vyučovacího jazyka. *„Dítě, které není schopno pohotově se domluvit v jazykovém standardu, bývá méně pohotové i v myšlení. Často pak není schopno vnímat více než jednu myšlenkovou alternativu a při jejím řešení sbírá své chabé lingvistické schopnosti pouze k tomu, aby vytvořilo primitivní elementární tvrzení zformulované do spisovného kódu.“* (Balvín a kol. 1996, s. 28) *„Následkem toho vykazovaly nedostatečný prospěch, špatné chování a nepravdělnou a neúplnou školní docházku: ve srovnání s ostatními dětmi čtrnáctkrát častěji propadaly, pětkrát častěji dostávaly 2. nebo 3. stupeň z chování a třicetkrát častěji ukončovaly školní povinnosti v nižším než v závěrečném ročníku. Žalostné výsledky ve výuce a výchově přiváděly pak neúspěšné žáky k psychometrickým testům, při nichž byla sociální a řečová retardace zpravidla hodnocena jako mentální defekt, takže romské děti byly oproti ostatním dětem převáděny osmadvacetkrát častěji do zvláštních škol.“* (Nečas 2002, s. 95) Odklad školní docházky tuto situaci prakticky neřeší, ale spíše zhoršuje. Dítě zůstává i nadále doma, v prostředí, které je pro přípravu na školní docházku velmi málo podnětné.

V prvních ročnících základní školy bývají romské děti vůči učitelům milé, poddajné a ochotné. Rády se učí. Přibližně v pátém ročníku však často dochází ke zlomu, který někdy učitelé nazývají „volání krve“. Zhorší se prospěch, dítě začne být vzpurné a ztrácí zájem o školu. Poslední léta ve škole jsou pak někdy pro romské děti i pro jejich učitele skutečnou trýzní. Svými neúspěchy frustrování a ponižování, Romové opakují ročníky, nudí se, chovají se výbojně k učitelům a často agresivně ke spolužákům.

Romské děti jsou většinou, již od počátku školní docházky, předem považovány za neúspěšné a je jen otázkou času, kdy jsou takovýto žáci

přeřazení do zvláštní školy. Pro romské děti je nutné uspořádat výuku tak, aby vyhovovala jejich schopnostem, znalostem i zájmům.

„Nepružný školský systém ve výchovně-vzdělávacím procesu počítá především s dětmi vybavenými takovými osobnostními a rodinnými dispozicemi, které jim zajišťují bezkonfliktní existenci ve škole. Dětem, které se vymykají běžnému průměru, nejsou vždy poskytovány podmínky na získání vzdělání, jež by odpovídalo jejich schopnostem a možnostem. Propadající romské děti na druhém stupni základní školy vytvářejí skupiny záškoláků, jejichž absence, školní neúspěchy jen prohlubuje. Nezájem o školu narůstá. Tolerance učitelů k romským dětem se snižuje.“ (Šotolová 2001, s. 43)

Vztah učitelů k žákům romského původu je ovlivňován úrovní vědomostí o romském etniku. Neuspokojivá spolupráce s romskou rodinou a tlak veřejného mínění přispívá k horšímu přístupu k romským dětem.

Podle sčítání lidu roku 2001 úspěšně ukončilo základní vzdělání 4877 občanů romské národnosti z celkového počtu 11 746 Romů. (viz. příloha č.4)

4.3.1 Zvláštní školy

Řada malých Romů mnohdy vůbec nenastoupí do základní školy, nýbrž je umístěna rovnou do zvláštních škol. Důvodem je to, že pro základní školu „nedozrálý“ ani po odložení školní docházky, nebo to, že se jejich rodiče sami energicky domáhají zvláštní školy. Romská komunita dobře ví, že se jejich děti ve zvláštních školách většinou lépe cítí, protože tam jsou bez větší námahy úspěšné, mívají tam početní převahu a vynikají nad „gádžovskými“ dětmi. Úspěšný absolvent zvláštní školy dnes ostatně většinou vzděláním převyšuje své rodiče. Zařazení dítěte do zvláštní školy má důsledky pro jeho celý další život. Vzdělání získané ve zvláštní škole

odpovídá úrovni vzdělání žáka základní školy po absolvování pěti až šesti tříd.

Internetový portál *Demografie* na svých stránkách píše o stavu romských komunit v České republice: „*Odhaduje se, že v České republice až 75 % romských dětí je přerazováno či přímo zapsáno do zvláštních škol. Oficiální odhady ve školním roce 2001-2002 poukazují, že z 28 151 žáků zvláštních škol 25 336 romských žáků. V roce 1999 nevládní organizace European Roma Rights Centre (ERRC) provedla v Ostravě průzkum, dle kterého romské děti mají 27,9x větší pravděpodobnost být přerazeni do zvláštní školy než děti většinové populace. Dle tohoto průzkumu tvoří romské děti přes 50 % všech žáků ostravských zvláštních škol a více jak 50 % romských dětí je žáky zvláštních škol.*“ (Demografie. Zpráva o stavu romských komunit v České republice. [online])

„*Vládní návrh školského zákona už pojem „zvláštní škola“ nezná, ale v § 12, odst. 2 se říká, že „děti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělání s využitím forem a metod, které odpovídají jejich potřebám a na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělání umožní.“ Uvažuje se o vytvoření tříd základní školy přímo v dosud existujících zvláštních školách a postupné přerazování schopnějších dětí do tohoto programu. Také se uvažuje o tom, že některá základní škola se sloučí se zvláštní školou a vznikne program obou typů škol „pod jednou střechou.“ (Frištenská, Víšek 2002, s. 28)*

4.4 Střední vzdělávání

„*Ze základních a zvláštních škol nastupuje jedna část Romů do učebních oborů a větší část odchází na úřad práce. V učebním oboru a na střední škole se Rom ocitne mezi dvěma mlýnskými kameny. Rasisticky laděná většina ho těžko přijímá, bývá šikanován. I když nabídka*

vzdělávacích možností v ČR po roce 1989 prudce stoupla, existuje velmi málo příkladů, které by ukazovaly mladé romské generaci určitou perspektivu v této oblasti“ (Kovaříková 1998, s. 15). „Počet romských středoškoláků je mizivě nízký a vysokoškoláků zanedbatelný, což vyplývá i z údajů zjištěných při sčítání lidu v roce 1991.“ (Nečas 2002, s. 112), (viz. příloha číslo 5) Hlavní příčinou je neúspěšnost romských žáků v základním vzdělání. Z celkového počtu Romů – 11 746 je podle sčítání lidu v roce 2001 vyučeno 820 romských žáků, střední odborné vzdělání bez maturity má 590 Romů, učební obor s maturitou vystudovalo 42 žáků a úplné střední všeobecné vzdělání s maturitou získalo 82 žáků. Úplné střední odborné vzdělání s maturitou absolvovalo 227 žáků romské národnosti. (viz. příloha číslo 4)

4.5 Vyšší odborné vzdělávání

Toto vzdělání absolvovalo při sčítání lidu v roce 2001 celkem 23 Romů. (viz. příloha číslo 4)

4.6 Vysokoškolské vzdělávání

Vysokoškolské vzdělání bakalářského titulu úspěšně absolvovalo 14 žáků romského původu a vysokoškolské studium dokončilo 106 Romů. Na dalším vzdělávání formou vědecké přípravy se podílelo 9 Romů. To vše vyplývá ze sčítání lidu v roce 2001. (viz. příloha č.4)

5 Školní úspěšnost romských žáků

Jednou z nejvýraznějších příčin neúspěšnosti romských dětí při získávání vzdělání je skutečnost, že tyto děti nezvládají vyučovací jazyk.

5.1. Romština

Romština, jako mateřský jazyk Romů, je v českém prostředí stále více vytlačována a nahrazována „nezvládnutou, pojmově chudou a špatně strukturovanou češtinou.“

„Počtem a typem jazykových stylů není romština tak diferencovaná jako čeština, protože ani tradiční romská komunita nebyla rozčleněna na tolik sociálních vrstev a tříd jako česká společnost. Romštině donedávna chyběla spisovná forma, která fixuje a konzervuje jazykové prostředky, slova, výrazy, styl a tím v jazyce psaném i mluveném zakotvuje jejich četnost a rozmanitost.“ (Hübschmannová 2002, s. 98)

„Romština plně dostačovala k bohaté komunikaci mezi členy pospolitosti. Ale protože nikdo z nich nebyl ani lékař, ani hvězdář, ani inženýr, ani mistr nebylo potřeba, aby v romštině vznikly výrazy a termíny z astronomie, administrativy... „Gádžovsky“ psané knížky se nekupovaly, romské nebyly, a Romové si vystačili s obrazy, které v jejich fantazii vzbuzovaly písně, pohádky, orální tvorba.“ (Hübschmannová 2002, s.99)

Romští rodiče začali na své děti mluvit česky, aby jim romština nedělala ve škole potíže. Jenomže jaká to byla čeština? Češtinu se Romové učili především na ulici, v práci, v sousedství nebo od těch, kteří byli ochotni s nimi mluvit jako třeba dělníci na stavbě nebo mladíci v pochybných partách. Do jejich českého projevu se dostávaly nevhodné vulgární výrazy a úřednická hantýrka.

Význam mnoha českých výrazů spíše tušili, než aby mu plně rozuměli. Touto češtinou se pak vyjadřovali a učili ji i své děti. Ty pak

neměly příležitost naučit se ani kultivované romštině ani spisovné češtině. Dítě, jehož rodiče nemluví doma romsky a jejichž čeština je špatná, je na tom ze všech nejhůře. Dítěti chybí mateřský jazyk v plném slova smyslu. Zatímco rodiče takového dítěte byli ještě zakotveni v romském jazyce, který jim zprostředkoval kulturu, dítě se ocitá ve vakuu, a to nejen jazykovém, nýbrž i obecně kulturním, mravním a duchovním.

Pěstounka romských chlapců, sama „gádžovka“ poznamenala: *„Moji chlapci neumějí romsky ani slovo, neučila jsem je to, sama neumím. Jdou-li po ulici a potkají mladé Romy, ti je osloví romsky, a když neodpovědí, protože nerozumějí, jsou bití, že se stydí za to, že jsou Romové. A když jsou dál, potkají skiny a dostanou sekanou zase“* (Říčan 1998, s. 40)

Často je možno podle zaměstnání rodičů romské děti ve škole přiřadit do kategorie rodin s nízkým sociálně-ekonomickým statusem. Děti v takovém prostředí mívají v raném věku méně šancí k rozvoji klíčových řečových schopností. Tento verbální a následně i rozumový handicap je pro ně deficit, takže mnohdy jsou tyto děti, i přes své případné schopnosti, vnímány jako problémové už od počátku své školní docházky.

Přestože dnešní generace Romů hovoří česky mnohem lépe, než mluvili jejich otcové a dědové, etnolektní projevy v češtině trvají a děti ve škole za ně dostávají špatné známky. Určitě by pomohlo, kdyby se učitelé seznámili alespoň se základy romštiny a získali představu, jak asi výuka v češtině zatěžuje romské dítě a z čeho vyplývají jeho tzv. „chyby“ v češtině.

5.2. Úspěch a neúspěch

„Učitelé 1. stupně ZŠ dobře vědí, že příčinu školních úspěchů, nebo neúspěchů nelze absolutizovat jen na verbální výkon žáka. Výkon mladšího českého nebo romského školáka ve škole je obecněji určován jeho

vztahem ke škole, tj. z našeho pohledu k jeho celkovému vztahu ke vzdělání vůbec.“ (Balvín 1996, s. 29)

Úspěch ze zvládnutí jednoduchého úkolu je základ pro úspěch v dalších oblastech. Nedůvěra ve vlastní schopnosti a opakované selhávání žáků již na prvním stupni ZŠ vytváří nejen mezery v základních vědomostech a dovednostech, ale i bariéry pro pochopení složitějších věcí a nových poznatků.

5.2.1 Historie

Vztahy a postoje dětí ke vzdělání ovlivňují především rodiče. Pro ně vzdělání nepřstavuje hodnotu, o niž by bylo třeba usilovat. Vztah romských rodičů ke vzdělání má své historické kořeny. Dříve bylo vzdělávání zajišťováno výhradně rodinou. Děvčata se učila od svých matek a synové od svých otců. Řemesla, znalosti, zkušenosti, způsob obživy byly předávány z generace na generaci a Romové nikdy nevyhledávali pomoc majoritní společnosti při procesu vzdělávání. Výchova v romské rodině je charakteristická svou emocionalitou a zároveň neschopností rodičů učit děti něčemu více, než je nezbytně nutné. Proto mají romští rodiče postoj ke škole zpravidla spíše negativní až nepřátelský. *„Vnímají školu často jako nástroj represe - nutné zlo, jemuž se vyhýbají. Výsledkem je nezájem romských dětí o školu, absence jejich domácí přípravy na vyučování, což je jednou z příčin nedostatečných znalostí romských žáků, negativního hodnocení, nespokojenosti žáků ve škole a záškoláctví.*“ (Kovaříková 1998, s. 15) Nastává zde rozpor se školou, která má své představy, z nichž podle jejího názoru není možné ustoupit.

5.3 Vztah romských rodičů ke škole

Škola je Romskými občany chápána jako „bílá“ represivní instituce. Romové k ní mají nedůvěru a ta se přenáší na dítě. Tuto nedůvěru je třeba prolomit nebo alespoň oslabit, protože bez podpory rodičů, nemá učitel romských dětí valnou naději na úspěch.

Romové si cení vzdělání, jak už jsem uvedla v předchozích kapitolách, mnohem méně než „gádžové“. Nikdy ho nepotřebovali, ani na kočovném voze, ani za vlády komunistů, kdy bylo možné si fyzickou prací vydělat více, než činil plat učitele. A dnes? Diskriminace při přijímání do práce je tak silná, že pro Romy stejně obvykle zbývají jen místa „kopáčů“ a uklízeček.

V poslední době se stává, že některé romské děti, i když jsou do školy zapsané, nejsou následně do těchto škol posílány, se záměrem dosáhnout uznání, že tyto děti jsou nevzdělatelné. To pak pro rodinu znamená vyšší sociální dávky.

Ve vzdělání svých dětí vidí Romové dokonce nebezpečí. Důsledkem silné soudružnosti rodiny je neochota Romů dovolit jedinci, aby se od rodiny odpoutal, aby myslel a jednal jinak. Tato tendence ovlivňuje i vztah ke vzdělání. Romské děti, i když touží po vzdělání, mohou pak odmítnout nabízenou pomoc, protože ji rodina neschvaluje, například ze strachu, že se jí odcizí. Negativní vztah ke vzdělání je posilován i příslušností většiny Romů k nejnižší sociální vrstvě, která si cení jiných vědomostí a dovedností než těch, které nabízí obsah vzdělávání našeho školského systému. Získané životní zkušenosti jim jen potvrzují, že tyto osvojené vědomosti a dovednosti jsou málo platné pro uspokojení jejich potřeb a zájmů.

5.3.1 Majoritní rodiče versus romští rodiče

Existuje celá řada oblastí, ve kterých romská rodina selhává. Jde především o plnění povinností vůči svým dětem. Péče o zdravý tělesný vývoj bývá ohrožena už během těhotenství. Každý, kdo pracuje s romskými dětmi dobře ví, že velmi často žijí v nehygienických podmínkách, trpí nevhodnou stravou, nedostatečnou nebo chybnou péčí v nemoci, nemají vyhovující školní potřeby, klidné místo k přípravě do školy ani vhodné podmínky pro duchovní, mravní a sociální vývoj. Předčasně jim bývá přístupný alkohol a kouření, sledují televizní pořady určené jen dospělým atd. Prostředky, které jim poskytuje stát cestou vyplácených sociálních dávek, bývají často vynaloženy zcela jinak. Rovněž jsou nuceny a naváděny ke krádežím, jež v jejich věku nejsou trestné. Mladé Romky, někdy ještě děti, tvoří velké procento mezi prostitutkami. Dalším závažným selháním bývá, že romští rodiče nezajišťují pravidelnou školní docházku, děti pak vychovává ulice.

Učitelé je vnímají jako neúspěšné žáky, kteří neprospívají, jsou neklidní, žáky s problémovou komunikací. Romští rodiče vnímají učitele jako osoby, které mají vliv a do jisté míry i moc nad jejich dětmi. Tuto skutečnost hodnotí negativně. Majoritní rodiče tuto skutečnost považují za samozřejmou. „*Romské matky se soustřeďují především na péči o děti a na plnění jejich aktuálních potřeb. Proto aktuální nespokojenost dítěte ve škole může vyvolat negativní hodnocení učitelů ze strany romských rodičů. Děti jsou doma vychovávány jinými výchovnými metodami, než jaké majoritní učitelé spontánně používají. Proto někdy výchovným prostředkům a postupům neporozumí a ty ztratí svou účinnost.*“ (Navrátil 2003, s. 127)

Majoritní rodiče jsou zaměřeni především na výkon dítěte ve škole, na školní přípravu, na výsledky, tedy na to, co jejich potomkovi ve škole jde a co mu nejde. Školní příprava je oblast, kde svým dětem mohou pomoci zlepšit výkony. Naproti tomu pro romské matky je nejdůležitější,

jak se jejich dítě ve škole cítí. Zajímá je, jak učitelé reagují na jejich děti, jak se chovají k rodičům samým, tedy vztahy ve škole. Rodiče romských dětí hodnotí školu a učitele na základě reakcí od dětí, a výkon dítěte ve škole nepovažují za klíčovou oblast. Romští rodiče, kteří často absolvovali zvláštní školy, svým dětem se školou nepomáhají. Můžeme říct, že výchova dětí v romské rodině není sama o sobě dobrou přípravou pro školní práci. Romské děti mj. postrádají knížky, omalovánky, skládačky apod.

Majoritní a vzdělané matky častěji pomáhají dětem s přípravou do školy, reagují na aktuální nedostatky a potřeby dětí a aktivně vedou své děti k samostatné školní přípravě. Naproti tomu romské matky předpokládají, že školní příprava je v kompetenci dětí samých a jejich učitelů, stejně jako školní dovednosti.

Postoj majoritních rodičů k učitelům by se dal charakterizovat výrokem: „Dítě by se mělo přizpůsobit škole“. Romští rodiče naopak předpokládají, že škola by se měla přizpůsobit dítěti, protože i oni se dítěti přizpůsobují a je to pro ně samozřejmé.

Postoj dětí k učitelům se odvíjí od zkušenosti s dospělými, kterou dítě získalo doma. Jeden z faktorů školní zralosti je vztah k autoritám. Ten předpokládá, že dítě chápe a respektuje asymetrický vztah, kdy učitel je osoba, která udává pravidla a řád. (Vágnerová, 1997) Je to autorita, kterou musí všichni poslouchat. *„Pro dítě, které je vychováváno a oceňováno za správné dodržování stanovených pravidel, je role, která je mu ve škole nabízena, přirozená a pochopitelná. Romské dítě se doma setkává s autoritou dospělých a starších sourozenců. Jeho hodnota však nestojí na výkonu, který podá. Pravděpodobně tedy není problém v nepochopení asymetrického vztahu s učitelem, ale v pocitu nepřijetí, který žák ve škole zažívá.“* (Navrátil 2003, s. 126)

Majoritní rodiče častěji používají odměny. Tresty jsou mnohdy emotivního charakteru. Tento postoj by se dal vyjádřit větou: „Jsi zlobivý, neučíš se, maminka je smutná. Když se učíš, posloucháš, maminka má

radost, má tě ráda.“ Děti tímto vědí, že když se budou chovat, jak dospělí chtějí, bude je mít maminka ráda.

Romské děti tento přístup „psychické manipulace“ neznají. „*S tím souvisí i fakt, že velmi málo Romů má psychické obtíže a končí v psychiatrických léčebnách.*“ (Navrátil 2003, s. 126) Učitel, který by tento postoj vyjádřil, třeba pouze neverbálně, by byl vnímán romskými dětmi jako „absolutní nepřítel“. Zatímco majoritní děti chápou, že tento postoj patří k pravidlům „hry“ mezi dospělými a dětmi.

„Gádžovští“ rodiče často vedou své děti k tomu, aby se distancovaly od romských spolužáků. Proto se romské dítě setká s tím, že se od něj druzí štitivě odtahují, nechťejí vedle něj sedět atd. Hrozbu představuje i řeč romských dětí, jež bývá často vulgární, pochycená od rodičů. Mnohdy nevědí, že určitá slova jsou ve slušné společnosti tabu. K opatrnosti nutí rodiče i fakt, že romské děti bývají příliš „znalé života“, protože je jejich rodiče často zasvěcují do svých záležitostí.

5.4 Motivace romských žáků

„Motivaci romských žáků k učení lze posilovat těmito formami:

- a) vědomí, do jaké míry byl splněn cíl / znalost výsledků/,*
- b) hodnocení výkonu pochvalou nebo pokáráním,*
- c) příklad- působí jako nepřímé hodnocení, tedy i posílení,*
- d) vliv osobnosti učitele, který navozuje motivaci, soutěžení, srovnávání s výkonem jiných / sociální posílení“ (Kovaříková 1998, s. 22)*

Do oblasti motivace je třeba zahrnout otázku postojů romských žáků k učení. Jak jsem se již zmínila, školní vzdělanost je v hodnotovém žebříčku romských žáků na nízké úrovni. Často převládá touha získat

množství peněz a tím zlepšit své sociálně ekonomické postavení. Na tom, jak si žák uvědomuje a chápe smysl své činnosti, závisí jeho aktivní postoj k danému úkolu. U žáků se často objevují rozpory mezi předsevzetími a jejich plněním. Při jejich výchově je nezbytná důslednost a vysoké požadavky. Motivace k učení může vycházet z žáka a jeho vnitřní potřeby se učit, nebo může být motivace vyvolaná od učitelů, příp. od rodičů. Na průběh a výsledky učení má rozhodně větší vliv motivace vycházející z žáka. Vyvolaná motivace se vyskytuje nejčastěji s očekáváním odměny a trestu.

„Ve sféře motivace pak rozlišujeme primární motivaci – touhu, potřebu se vzdělávat, vnitřní zájem o učení, znalost jeho výsledků. Sekundární motivace pak vychází ze sociálních potřeb žáků (potřeba uplatnění, úspěšnosti aj.). Souhrnně ji označujeme jako aspirační úroveň žáků. Jsou-li žáci opakovaně pozitivně hodnoceni, jejich aspirační úroveň stoupá. Setkají-li se s velkým neúspěchem, či jsou-li často nepříznivě hodnoceni, jejich aspirační úroveň klesá a současně dochází k frustraci potřeby uplatnění.“ (Kovaříková 1998, s. 22)

Reakce na neúspěch se u romských žáků projevuje různě. Např. neúspěšný žák se snaží zlehčit význam úkolů nebo neúspěch prožívá jako nespravedlnost či zaujatost vůči vlastní osobě. Nejvíce je třeba u žáků pěstovat vůli a chuť dosáhnout cíle.

Závěr

Svobodný rozvoj jedince je v romské rodině založen na rozvoji intuice a emočního prožívání. Romové své pocity neskrývají. Emoce ke každodennímu životu patří. „Gádžo“, pláč, křik, hněv potlačuje, ale Rom je musí sdělit. Jinak by nepřesvědčil okolí, že o věc skutečně bojuje a že mu na ni záleží. S křikem, pláčem a dalšími emocemi je právě proto třeba počítat, nevyvracet, chvíli naslouchat a teprve pak můžeme přejít ke klidnému jednání. Romové kladou důraz na praktický život a okamžité prožitky.

6 Školní neúspěšnost romských žáků

„K objektivním příčinám, které ztěžují romským dětem přístup ke vzdělání, přistupuje jedna subjektivní, tu však nelze generalizovat. Je jí vnitřní vztah Romů ke vzdělání. Vzdělání nezujímá v jejich hodnotové orientaci významnější postavení. Romové jsou orientováni hmotně, ve snaze vyrovnat se co nejrychleji po vnější stránce ostatnímu obyvatelstvu. Rom, který se rozhodne pro získání vzdělání, nastoupí nesmírně těžkou cestu, která je svoji náročností naprosto neadekvátní společenské a ekonomické prestiži na jejím konci.“ (Šotolová 2001, s. 43)

Ivan Gabal (sec. Balvín, 1996) ve svých výzkumech uvádí, *„že pouze 9 % majoritní populace je schopno a ochotno bezvýhradně a otevřeně vzájemně komunikovat s Romy.“*

6.1 Činitelé neúspěchu romských žáků

Bylo by zcela nemožné analyzovat podrobně všechny faktory, které se mohou podílet na školní neúspěšnosti romských žáků. Zaměřím se proto pouze na výběr některých podstatných činitelů.

- Jazyk – odlišnost vyučovacího jazyka od mateřštiny. Romské děti neovládají obecnou češtinu, ovládají pouze tzv. romský etnolekt češtiny (čeština romských rodičů, kterou se naučili oni sami většinou jen odposlechem). *„V romštině se zřídka používají obecné pojmy jako ovoce, zelenina, nábytek atd.; v některých případech ani neexistují. Myšlení je proto velmi konkrétní a děti se musí učit nejen novým českým slovům, nýbrž i novým pojmy a zvykat si na jejich užívání. Další potíž spočívá v tom, že se v romštině často užívá totéž slovo pro dvě nebo více českých, např.*

„nosit“, „vozit“ i „vodit“ se řekne stejně. Dítě se musí naučit, že délku vlasů a velikost jablka je třeba vyjádřit různými slovy.“ (Říčan 1998, s. 112)

- Absence předškolní přípravy – jen málo romských dětí navštěvuje mateřské školy. Do školy tak přichází pouze se zkušenostmi ze života v rodině. Dítě zřídka získává zkušenosti s knížkou, hračkami, tužkou a papírem. Chybí zde omalovánky, doplňovačky, hádanky, kvízy a stavebnice.
- Nevyhovující bydlení a životospráva – dítě bývá nuceno trávit čas v přeplněných, vlhkých místnostech, stravu mívá nevhodnou a nepravidelnou a jeho spánek bývá rovněž nepravidelný. To zhoršuje jak duševní kondici, tak zdravotní stav. S tím souvisí nedostatek času a prostoru na domácí přípravu, nezvyk na pevný denní režim.
- Malá motivace ze strany rodičů – většina romských dětí není schopna ve škole prospívat, protože rodina neposkytuje stimulující výchovné prostředí.
- Odmítavý postoj spolužáků k jeho národu (posmívání, diskriminace, rasismus).
- Odlišné životní cíle a morální hodnoty – romské děti jsou bezprostřední, hlučné, hravé. Rády vykládají o tom, co kdo z příbuzných vlastní, ale také o tom, co ukradl nebo jak jinak porušil zákon. Obdivují toho, kdo něco „velkého“ provedl a nedal se chytit. Lež vůči „gádžům“ je běžná, možná jen jako pocit malého vítězství ve věčném boji Romů proti „gádžům“.
- Kolektivismus Romů – romské dítě není v rodině vedeno k samostatnosti. Dítě nemá svůj vlastní kout a věci, které by byly jen jeho – vše je ve společném užívání. Tyto děti nejsou zvyklé řešit úkoly a rozhodovat individuálně, proto také bez zábran opisují. Většinou si z domova

nepřinesou ani schopnost, resp. návyk, učit se z paměti. Ve výchově se klade důraz na to, že sám nejsi nic.

- Nedostatečná ambicióznost a soustředěnost – Romské děti bývají živější, temperamentnější, hůře se ukáží, vykřikují atd. Také se hůře soustředí. Potřebují častější přestávky, při nichž si mohou zacvičit, zakřičet a zazpívat. Při výuce jim vyhovuje dramatizace a technika hraní rolí.
- Nerozvinutá jemná motorika, neznalost psaní a kreslení.
- Neochota nebo nemožnost rodičů pořídit dětem základní školní potřeby.
- Nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami.
- Nízká úroveň vzdělání romských rodičů.

„Nejvíce dětí opakuje 1. ročník. Romské dítě v něm bývá mezi ostatními dětmi ve specifickém postavení – dostává se do společenství dětí, které vyrostly v jiném myšlenkovém světě, jiném systému hodnot, jiném životním rytmu. Většinou v důsledku, pro ně rychlého školního tempa, brzy ztratí nit s učitelem a třídou, často vlivem nedostatečné jazykové znalosti.“
(Balvín 1996, s.41)

6.2 Charakterové vlastnosti romských žáků

- ❖ Těžko se soustředí a neudrží dlouho pozornost.
- ❖ Často se spoléhají na ostatní, že jim pomohou, poradí, napovědí.
- ❖ Nemají vytrvalost při překonávání překážek.
- ❖ Při neúspěchu nechtějí pokračovat dál a vzdávají se.
- ❖ Jsou netrpěliví.

- ❖ Impulzivní.
- ❖ Orientují se na okamžitý pozitivní prožitek.
- ❖ Nesnesou kritiku, jsou na to velice citliví.

6.3 Média

Hromadné sdělovací prostředky v dnešní době hrají velikou úlohu. Novináři servírují veřejnosti to, co si přeje, a co jí baví o Romech čist. Je příjemné mít „obětního beránka“, někoho, kdo je očividně horší než já, a v kom mohu vidět příčinu svého neštěstí. K tomu se hodí Rom, viděný jako špinavý, lstivý, bezohledný a nebezpečný darebák.

„Benzín se bohužel lije do ohně i z druhé strany.“ Romská média se jednostranně zaměřují na projevy rasismu a diskriminace ze strany „gádžů“, na nedostatky politiky, jež Romy nechrání a málo jim pomáhá. To v Romech posiluje pocit křivdy, hněvu a beznaděje. Výsledkem je prohlubování nedůvěry, nepřátelství a další snížení loajality Romů ke státní správě a „gádžům“.

Proto je velmi důležité, aby média dokázala prezentovat Romy i v dobrém světle, používala příklady ze života vzorných Romů a ukázala tím světu, že i Romové mohou být například skvělými hudebníky nebo bezproblémovými sousedy.

6.4 Vliv školní neúspěšnosti na osobnost žáka

„Významným obdobím pro rozvoj osobnosti dítěte, formování jeho postoje ke škole a ke vzdělávání je první ročník, kdy se dítě adaptuje na svou roli žáka. A již v této době se některé romské děti setkávají s traumatizujícími zážitky ze svého okolí. Jestliže je dítě dlouhodobě frustrováno svými neúspěchy a nepociťuje dostatečnou oporu ani ve vlastní

rodině, může docházet k narušení vývoje jeho osobnosti a sekundární etapa socializace ve školním prostředí pak probíhá mnohdy dosti komplikovaně.“ (Kovaříková 1998, s. 25)

Momentální životní situaci pak dítě velmi obtížně mění, protože neúspěšným dětem se ve škole dostává méně pozitivní motivace a více se setkávají s tresty, výčitkami či zahanbujícími poznámkami. Tímto postojem mohou být žáci izolováni od ostatních dětí ve škole a může to v nich upevnit pocit méněcennosti.

Pro Roma je „gádžovský“ kamarád prestižní, ale není lehké ho získat. Romské dítě, které společnost vrstevníků nezbytně potřebuje, tak končí v partě, jež přijme každého, kdo je ochoten se podřítit jejím pravidlům. Často to znamená účast na kriminálních praktikách, alkohol a drogy.

Je třeba umožnit romským dětem vyniknout v soutěžích s neromskými dětmi (zpěv, tanec). Vhodné je také vytvářet sportovní nebo pracovní skupiny, v nichž jsou zapojeny romské děti společně s neromskými.

7 Strategie pro zlepšení vzdělávání romských dětí

7.1 Předškolní vzdělávání a příprava pro úspěšné zahájení školní docházky.

- Předškolní výchova je obdobím, které má zásadní význam pro další vzdělávací a životní dráhu dítěte. K vyrovnání jazykových handicapů je třeba vytvořit podmínky. Bylo by vhodné, aby většina romských dětí mohla navštěvovat mateřské školy již od tří let, alespoň po dobu čtyř hodin denně. *„Záměr uzákonit v novém školském zákoně možnost bezplatné návštěvy mateřské školy, poslední rok, před nástupem do školy by měl k plnění tohoto cíle přispět. Prostřednictvím romských asistentů při okresních úřadech bude žádoucí působit v tomto smyslu na romské rodiny. V lokalitách s romským obyvatelstvem bude třeba zvýšit nedostatečný počet asistentů v mateřských školách, jejich působením předcházet komunikačním a adaptačním obtížím dětí a napomáhat včasnému a účinnému řešení problémů při komunikaci pedagogů mateřských škol s dětmi a jejich rodiči, pokud se vyskytnou. Účinnou podporu mohou poskytnout místní občanská sdružení Romů. V tomto smyslu existují velmi pozitivní zkušenosti. Finanční podporu škole bude zapotřebí směřovat na úhradu přímých nákladů (stravování, školní potřeby, doprava do školy). Tato cesta integrace romských dětí v předškolním období se jeví jako velmi perspektivní nicméně je pravděpodobné, že vytyčeného cíle bude dosahováno postupně v horizontu pěti až deseti let.“* (Šotolová 2008, s. 44)
- Pro tuto dobu je krátkodobým cílem zajistit pro romské děti možnost vyrovnat jazykový handicap zavedením dostatečného počtu přípravných tříd v mateřských školách a základních školách. Dále je třeba zajistit, aby překážkou v návštěvě těchto tříd romskými dětmi

nebyly finanční nároky kladené na romskou rodinu. Třídy je třeba vybavit potřebnými učebními pomůckami, didaktickými prostředky a metodickým materiálem.

7.2 Podpora v průběhu povinné školní docházky

- Při zpracování školních vzdělávacích programů zohledňovat kulturní identitu romských dětí. Do obsahu vzdělávání zařadit témata romské historie, kultury a jazyka.
- Využívat romských písní a tanců, vyzdvihnout klad soudružnosti romské rodiny i kulturní dědictví Romů. Ukázat dětem fotografie a příklady významných romských osobností.
- Romské děti je třeba povzbuzovat k užívání romštiny, zejména ve zpěvu romských písní a četbě pohádek. I tehdy, když mají jen velmi omezenou znalost svého jazyka, je důležité podporovat zájem a respekt. Tím dáváme najevo, že romské děti mají proti neromským něco pozoruhodného navíc, což může zvýšit respekt k nim a jejich sebevědomí. Možno uplatnit jednou za čas romské přísloví vystihující situaci.
- Zvýšenou pozornost věnovat výuce českého jazyka s cílem poskytnout dětem příležitost vyrovnat jazykový handicap.
- Chválit a nedopustit, aby romské dítě bylo téměř denně ve škole neúspěšné. Je třeba je zaměstnat, aby něco mohlo splnit a pocítit úspěch.
- Podle aktuální potřeby zřizovat pracovní místa vychovatelů – romských asistentů na školách. Podporovat je v dalším vzdělávání pedagogických asistentů.
- Využívat všech příležitostí, abychom vytvářeli z Romů a „gádžů“ smíšené dvojice nebo větší skupiny dětí, které spolu pracují nebo si

hrají. Nelze přitom ovšem postupovat mechanicky, společná činnost musí děti těšit a má být pokud možno úspěšná.

- Vytvořit systém podpory žáků při jejich přechodu z programu zvláštních škol do základních škol, připravit metodické materiály pro doučování.
- Zajistit možnost doplnění jazykového vzdělání žáků zvláštních škol, kteří se rozhodli pro přestup na základní školu. Podpora prostřednictvím kurzů, individuální péče a programů.
- Zdokonalovat programy pro doplnění základního vzdělání pro ty, kteří opustili základní školu s neukončeným základním vzděláním a chtějí si je doplnit.
- Podporovat motivaci a poskytovat možnost připravit se k přijímacím zkouškám na střední školu, romským dětem, které o to projeví zájem.
- Nabídnout vzdělávací kurzy romským matkám, které přivádějí své děti do mateřské, základní či zvláštní školy.
- Spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou. Všichni problémoví žáci, by měli projít opakovaně, se souhlasem rodičů, vyšetřením u školního psychologa. Veškeré přeřazování žáků do zvláštních škol se děje pouze na základě důsledného vyšetření dítěte a po poradě třídního učitele a psychologa.
- Menším počtem žáků ve třídě je možné zajistit individuální přístup. Děti se mohou vyvíjet svým vlastním tempem.
- Více času věnovat znalostem a dovednostem pro praktický život. Zvolit tomu odpovídající metody a formy výuky.
- Vhodnou motivací často střídat činnosti, klást důraz na podstatné učivo a nepřetěžovat žáky.

- Spolupracovat se sociálním kurátorem pro národnostní menšiny, kdy kurátor má přehled o školní docházce a prospěchu dětí. Učitelé informovat o sociálních a ekonomických podmínkách svých žáků.
- Pobyt romských dětí na školách v přírodě, protože pro většinu romských dětí je to jediná možnost pravidelného a vhodného denního režimu v podnětném prostředí s ozdravným aspektem.
- Problémy s dětmi musí být řešeny citlivě a taktně. Děti na počátku docházky velmi dají na názor učitelky a co řekne, je pro ně „svaté“. Proto nesmí nikoho zesměšnit, podcenit.
- Sledovat dění ve třídě, v případě netolerance, okamžitě zasáhnout.
- Vyhybat se tomu, abychom romské děti ponížili před ostatními, a to i tehdy, když podávají velmi slabé výkony, a když jim musíme vytýkat nevhodné chování.
- Postoje neromských dětí ovlivní např. velmi příznivě vystoupení Roma, který přijde dobře oblečen a promluví k nim – dobrou češtinou – způsobem, který prozrazuje vzdělaného člověka.

7.3 Poradenské činnosti při výběru povolání

- Zainteresovat rodiny na spoluúčasti při tomto rozhodování, poskytnout jim dostatek informací. Cílem je nejen výběr vhodného oboru, ale také jeho úspěšné dokončení.
- Vytvořit systém: romský pedagogický asistent ve škole, výchovný poradce školy, poradenské pracoviště, informační a poradenská střediska pro volbu povolání při úřadech práce, která by zajistila maximální podporu při rozhodování o výběru budoucího povolání žáka. (Šotolová, 2008)

7.4 Podpora při sekundárním a terciárním vzdělávání

- Vzhledem k tomu, že část romských rodin odrazuje své dítě od studia střední školy, neboť tím odstraní finanční zátěž rodiny vzniklou dojížděním, školním stravováním, ubytováním apod., a naopak získá podporu v nezaměstnanosti, je žádoucí, poskytovat finanční podporu romským studentům.
- Nabízet programy pro přípravu romských žáků středních škol k přijímacímu řízení na vyšší odborné školy a vysoké školy. Poskytovat finanční podporu romským studentům v kurzech pro přípravu k přijímacímu řízení na vysoké školy.
- *„V zájmu uplatnění romské mládeže zřizovat speciální rodinné školy pro absolventy zvláštních škol a žáky s neukončeným vzděláním na základní škole. Výuku zaměřit na doplnění žádoucí míry učiva a získávání poznatků a dovedností pro vedení domácnosti, péče o děti a rodinu, základy vaření a šití, základní občanskou orientaci apod., i na získání kvalifikace a profesionálního uplatnění.“* (Šotolová 2008, s. 40)
- V odborných učilištích zřizovat učební obory, které vycházejí z romských tradic: košíkářství, hrnčířství, kotlářství. (Šotolová, 2008)
- *„Ve středních pedagogických, středních zdravotnických a středních sociálně-právních školách organizovat kurzy pro romské občany s předpokládaným uplatněním absolventů jako pomocných pracovníků v oblasti školství, zdravotnictví a sociální péče.“* (Šotolová 2008, s. 42)
- Od roku 2000 jsou středním školám pro jejich romské žáky poskytovány zvláštní dotace na úhradu některých nákladů spojených se studiem. Z těchto dotací je žákům možno uhradit školné,

ubytování ve školním internátu, stravování ve školní jídelně, školní a ochranné pomůcky.

- Od školního roku 2005/2006 funguje program podpory i pro romské vysokoškolské studenty, jde ale o podporu v rámci programu „vyrovnávání příležitostí přístupu ke studiu uchazečů z různě znevýhodněných skupin“, který má širší cílovou skupinu. Romové jsou pouze jednou z podporovaných skupin.

7.5 Podpora smysluplného trávení volného času

- Aktivita ve volném čase jsou přirozenou součástí života všech dětí. Cílem je tedy podporovat občanská sdružení zaměřené na činnost romských dětí a mládeže ve volném čase. Dosahování tohoto cíle je ovšem řešitelné pouze na místní úrovni.

7.6 Podpora uměleckého nadání romských dětí

- Podpora umělecky nadaných romských dětí v jejich návštěvě základní umělecké školy.
- Informovat potenciální studenty a další zájemce o možnosti studia na Romské střední umělecké škole v Košicích.

7.7 Výchova k toleranci

- Výchova k toleranci se musí prolínat veškerou školní výchovou. Součástí výchovy k toleranci je odbourávání předsudků a odstraňování stereotypů z poznání všech dětí.

- Toleranci a vstřícnost lze dětem vštěpovat nenásilným způsobem při jazykové výuce. Obsah vět, na nichž se procvičuje čtení, jazykový rozbor nebo pravopis, je k tomu zvláště vhodný. Zde od dětí nechceme, aby zastávaly určitý postoj, prezentujeme však tento postoj jako samozřejmost, což je pedagogicky nenásilné a zároveň psychologicky velmi účinné. Příklady vět k diktátu: „Nezáleží na barvě kůže, ale na tom, co je pod ní.“ Nebo: „V naší republice je hanobení národa nebo rasy trestným činem.“

7.8 Příprava pedagogů

- Je nutné do přípravy pedagogů včlenit jako nedílnou součást problematiku vzdělávání národnostních a etnických menšin, s cílem odstranit existující předsudky vůči Romům a jiným etnikům. Je třeba stavět na zkušenostech domácích i zahraničních institucí, které se již řadu let zabývají vzděláváním Romů a ostatních minorit.
- Úkolem je rovněž vydávat v dostatečném počtu manuály, příručky a metodické pokyny k multikulturní výchově, pro učitele všech stupňů škol, s důrazem na metodiku práce s romskými dětmi.
- *„V oblasti dalšího vzdělávání pedagogů je třeba zajistit, aby se vzdělávání v multikulturní výchově stalo jeho trvalou součástí, aby se postupně, avšak bez zbytečného prodlení, dostalo příležitosti k doplnění vzdělávání v této oblasti všem pedagogům, v první řadě především učitelkám mateřských škol.“* (Šotolová 2008, s. 50)

7.9 Vzdělávání a výchova dospělých Romů

- Upevňovat spolupráci s rodiči romských žáků a studentů, usilovat o jejich zapojení do činnosti Rady školy.
- Ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR rozšířit nabídku speciálních kvalifikačních a rekvalifikačních programů.

7.10 Medializace

- K tomu, aby romské děti cítily, že jsou akceptovány a že tato společnost je i její společností, je třeba, aby byly osoby s typicky romskou vizáží mediálně pozitivně prezentovány. Na obrazovce i v tisku vidíme pravidelně opak. Tím důležitější je to prezentovat na nástěnkách a v třídních kronikách, kde by se měly objevovat fotografie ze školních výletů apod. Měli bychom hledat příležitosti k tomu, abychom ve škole vystavili, aniž by to působilo násilně, fotografie Romů, kteří nějak vynikli.

7.11 Romský pedagogický asistent

- Ve školách a školských zařízeních, ve kterých je větší počet žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, může ředitel školy ustanovit funkci – asistenta učitele.
- Jde o asistenta učitele, který musí být starší 18 let, musí prokázat dokončené základní vzdělání a musí být bezúhonný. Jeho povinností je absolvovat 40 náslekových hodin ve škole a také absolvovat kurz pedagogického minima v délce 10 dní. Asistentem by měl být příslušník romského etnika. Ve školním roce 2000/2001 pracovalo

ve školách již 230 romských pedagogických asistentů. (Frišenská, Víšek, 2002)

Náplň práce asistenta stanovuje ředitel školy.

Mezi jeho hlavní činnosti patří:

- ❖ Pomoc žákům při aklimatizaci na školní prostředí.
- ❖ Pomoc pedagogům školy při komunikaci se žáky.
- ❖ Spolupráce s rodiči žáků.
- ❖ Spolupráce s romskou, popřípadě jinou komunitou v místě školy.

„Na základě šetření dotazníkovou metodou určenou pro pedagogy, na jejichž školách pracují romští asistenti, jsme zjišťovali, jakou úlohu přikládají funkci vychovatele - asistenta učitele (dále jen romský asistent). Pedagogičtí pracovníci si uvědomují, že větší část dětí romského etnika prochází ze sociokulturně znevýhodněných rodin. 76 % dotazovaných se domnívá, že romský asistent může částečně pomoci při řešení vzdělávání romských dětí. Pro 45 % dotazovaných je romský asistent partnerem při realizaci multikulturní výchovy. Při spolupráci s romskou rodinou naváže romský asistent podle 65 % dotazovaných lepší kontakt než učitel sám. S rodinou by podle 85 % respondentů měl být v přátelském vztahu a neměl by jednat úředně.“ (Šotolová 2001, s. 49)

Přítomnost romských asistentů na škole je velmi důležité, jak pro minoritní, tak pro majoritní společnost a přispívá tak k vzájemnému poznání.

7.12 Vzdělávání a volnočasové aktivity

- Je důležité, aby podpora vzdělávání byla doplněna volnočasovými aktivitami rozvíjejícími potřebné schopnosti a dovednosti pro studium. Jedná se o komplex aktivit, jakými jsou např. jízda na koni pro předškolní děti, doučování dětí ZŠ a SŠ, zájmové kroužky apod.

Závěr

Cílem výchovně - vzdělávací práce školy je posílit sebevědomí romských žáků ve školní práci a dát jim pocit úspěšnosti.

8 Některé organizace zabývající se vzděláváním Romů

Nadace Romane Čhave

Nadace byla založena v roce 1992 s cílem podporovat vzdělání a výchovu romských dětí.

Společenství Romů na Moravě

Společenství se zabývá mimoškolní výchovou dětí a mládeže. Mezi její činnosti patří divadelní představení, sportovní činnost, přednášky, besedy, dále poskytuje poradenství a pomoc při vyřizování státního občanství ČR.

Open Society Fund

Od května 1995 vyhlašuje Open Society Fund ve spolupráci s dalšími organizacemi, zapojenými do rozvoje vzdělanosti romské menšiny, stipendijní programy pro romské žáky vyšších ročníků základních škol a romských učňů. Cílem programu je motivovat nadané Romy, aby se snažili dosáhnout co nejvyššího možného vzdělání. Stipendia jsou poskytována na pokrytí školného, doučování, některé životní náklady a na studijní potřeby.

Nadace Mosty

Její poslání je podporovat rozvoj kultury a vzdělanosti Romů. Chce také přispívat k odstranění společenské nerovnosti, rasové diskriminace a nesnášenlivosti. V rámci projektu jsou finančně podporovány základní školy, kde jsou soustředěny romské děti.

Nadace Nová škola

Nadace Nová škola je nevládní, nezisková organizace působící v oblasti multikulturní výchovy, výchovy k lidským právům, občanství a toleranci. Nadace se zaměřuje na vzdělávání romských dětí a učitelů romských žáků. K jejím projektům patří zavádění a podpora romských asistentů do tříd základních škol, které navštěvují romské děti. Publikování výukových materiálů a příruček pro učitele, a semináře pro učitele romských žáků. Pro zájemce se pořádá i kurz romského jazyka.

Nadace Dr. Rajka Djuříče

Nadace Dr. Rajka Djuříče se ve své činnosti zaměřuje především na vzdělávání Romů. Organizuje vzdělávací programy a usiluje o zakládání škol zaměřených na výchovu a vzdělávání romských dětí a mládeže. Nadace rovněž usiluje o zřízení soukromé Romské konzervatoře, která by rozvíjela pohybové a muzikální nadání romských studentů. Umožnila by jim rozšířit si vzdělání, neboť mezi předměty by byl romský jazyk, historie, kultura a maturitním předmětem by byl český jazyk.

Čhavorikane luma

Čhavorikane luma (v překladu Dětský svět) je kroužek her a nápadů pro romské děti. Děti se věnují jednak vzdělávání (doučování, výuka cizích jazyků, romská a česká literatura, výtvarná výchova), a jednak tanci, zpěvu a hudební i výtvarné výchově.

Zpráva o stavu vzdělávání Romů v ČR

Tuto zprávu zpracovala L. Conway v rámci mikroprojektu programu PHARE pro Hnutí občanské iniciativy a tolerance. Zabývá se těmito problémovými oblastmi:

- segregace romských dětí ve zvláštních školách,
- rutina psychometrického testování romských dětí,
- základní bezpečnost pro romské děti, násilné útoky proti romským školákům,
- nereagování učitelů na rasové útoky proti romským žákům,
- nedostatek přístupu ke středoškolskému a univerzitnímu vzdělání pro Romy a mizivý počet romských učitelů v českém školském systému,
- žádné financování vzdělávání Romů,
- nedostatek odhodlání k řešení nespravedlivých prvků v českém školském systému na vládní úrovni.

Hnutí R

Vzniklo v roce 1995 jako občanské sdružení organizující další vzdělávání učitelů v regionech s vyšším počtem romských žáků. Jsou pořádány tématické odborné semináře týkající se problematiky romských dětí.

Vzdělávání a doučování dětí a mládeže

Cílem projektu je zlepšení školních výsledků dětí z romských rodin na základě individuální systematické práce. Tohoto cíle by mělo být dosaženo ve spolupráci se studenty Ostravské univerzity formou individuální přípravy dítěte v domácím prostředí a doučováním formou zábavy. Studenti Ostravské univerzity docházejí doučovat děti na základě domluvy s rodinami 1 - 2x týdně. Výuka probíhá individuální formou, důraz je kladen na pravidelnost a systematickosti výuky. Pro zpestření jsou součástí projektu další aktivity, např. návštěva Zoologické zahrady v Ostravě a dvoudenní výlet s těmito dětmi, kde probíhá výuka nenásilnou formou (formou her a zábavy v přírodě) atd.

Cílovou skupinu tvoří 55 romských dětí ve věku od 6 do 18 let.

Realizátor projektu je občanské sdružení Společenství Romů na Moravě Ostrava. (Frištenská, Víšek, 2002)

Podpora středních škol

„Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity na základě vládního usnesení č.386/2000 ze dne 19. dubna 2000 vyhlásila program „Podpora romských žáků středních škol“ v letech 2000-2002. Od ledna 2003 administruje tento program Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ve II. pololetí roku 2004 bylo v prvním termínu podpořeno 895 žáků a studentů celkovou částkou ve výši 4 054 700 Kč a v druhém termínu 350 žadatelů (téměř výhradně žáků a studentů 1. ročníku) částkou 919 800 Kč. Největší objem finančních prostředků na podporu romských žáků obdržely Moravskoslezský, Ústecký a Středočeský kraj. Projekt přispívá ke zvýšení vzdělanostní úrovně příslušníků romských komunit, a tím do budoucna snižuje míru nezaměstnanosti. V neposlední řadě projekt spoluvytváří pozitivní vzory pro rodiny a blízké okolí podporovaných studentů, a zvyšuje tak povědomí příslušníků romských komunit o významu vzdělání.“
(Šimíková, Vašečka 2004, s. 183-184)

Slovo 21

Občanské sdružení Slovo 21 pořádalo již 2x přípravné kurzy k přijímacím zkouškám na vysoké školy pro romské studenty a absolventy středních škol. Na přípravě se podílejí pedagogové vysokých škol a odborný tým. Cílem programu je informovat studenty o možnostech studia na vysokých školách, podmínkách přijetí, studijních oborech a možnostech následného uplatnění.

II PRAKTICKÁ ČÁST

9 Informace o výzkumu

Výzkum je kvantitativně zaměřený a jako metodu jsem si zvolila vyhodnocování formou srovnávání.

Hypotézy:

- Předpokládám, že děti ze ZŠ V.Košaře budou mít lepší výsledky v klasifikaci z předmětu český jazyk a občanské nauka, než romské děti.
- Předpokládám, že žáci ze ZŠ Přemysla Pittra nebudou mít horší průměr v klasifikaci z matematiky, než žáci na ZŠ V.Košaře.
- Předpokládám, že někteří žáci ze ZŠ Přemysla Pittra nebudou pokračovat v sekundárním vzdělávání.
- Předpokládám, že romské děti ze ZŠ Přemysla Pittra si budou dávat přihlášku jen na učební obory.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký vztah mají romské děti ke vzdělání.

Předmětem šetření byly dvě deváté třídy ZŠ. Jednalo se o ZŠ Přemysla Pittra v Ostravě, kde bylo 13 žáků romského původu a ZŠ Václava Košaře v Ostravě, ve které bylo 22 žáků českého původu.

Výzkum tedy proběhl v městských částech Ostrava - Přívoz a Ostrava - Jih.

Ostrava byla vybrána z následujících důvodů:

- Je třetím největším městem.
- Moravskoslezský kraj má jako druhý, po Ústeckém kraji, nejvyšší počet lidí, hlásících se k romské národnosti.

- Je městem, kde jsem se narodila, kde žiji a kde jsem získala první zkušenosti s romským obyvatelstvem.

9.1 Ostrava

Metropole Moravskoslezského kraje je rozlohou druhým největším městem České republiky a v počtu obyvatel na třetím místě. Má výhodnou strategickou polohu. Nachází se 10 kilometrů jižně od státní hranice s Polskem a 50 kilometrů západně od hranice se Slovenskem. Od hlavního města Prahy je vzdálena 360 km. Městem protékají řeky Odra, Ostravice, Opava a Lučina. Počet obyvatel ke dni 31.12 2008 je 316 417.

Ostrava je důležitým komunikačním a dopravním uzlem severní Moravy a Slezska. Mezinárodní letiště Ostrava - Mošnov je od centra Ostravy vzdálené 25 km a patří k největším regionálním letišťům v ČR. Město má 5 vlakových nádraží. V současnosti je ve výstavbě dálnice D 47. Městskou hromadnou dopravu zajišťuje téměř 90 městských autobusových, trolejbusových a tramvajových linek.

Zvláštností, typickou pro Ostravsko, je soubor jedinečných technických památek areálů dolů s dominantními těžními věžemi, místy s dochovaným původním vnitřním vybavením.

„Na celkový počet obyvatel: 316 744 připadá 658 romských obyvatel ve sčítání lidu v roce 2001. Městská komise zabývající se problematikou romské minority či soužitím majority s romskou minoritou nebyla zjištěna, kurátoři ano. Odhadem tvoří práce s romskou minoritou 30 % jejich pracovního času. Holobyty s Romy ve městě jsou. Podíl sociálních dávek na romskou minoritu z celkového množství ve městě vyplacených se blíží 1,5 %. Ve městě působí 14 romských asistentů, z nich 9 hovoří romsky. V přípravce bylo 80 romských dětí. Granty města byly

vyepsány na podporu kvality soužití majority a romské minority, na rozvoj volnočasových aktivit Romů i na další projekty. “ (Navrátil 2003, s. 97)

9.1.1 Charakteristika městských částí v nichž byl prováděn výzkum

A. Ostrava – Přívoz

Moravská Ostrava a Přívoz tvoří historické jádro dnešní Ostravy. Toto poměrně rozsáhlé území při soutoku řek Odry a Ostravice bylo od pradávna vstupním místem do Moravské brány, kudy procházely význačné obchodní cesty, spojující středomořské a západoevropské oblasti s Pobaltím.

Ves Přívoz je poprvé zmiňována k roku 1377 a je charakterizována jako léno olomouckých biskupů. Osada Přívoz vznikla v místech brodu nebo převozu přes řeku Odru a její počátky patrně spadají na začátek 14. století. Název obce je odvozen od slova převoz a poukazuje na polohu obce u brodu přes řeku Odru.

Měšťanská zástavba prošla řadou stavebních etap, přičemž nejrozsáhlejší proběhla na konci 19. a na počátku 20. století, kdy vrcholící rozvoj průmyslu na Ostravsku a s ním příliv finančního kapitálu umožnil přestavbu celého města.

Statistické údaje

- počet obyvatel při sčítání lidu v roce 2001 byl 43 428
- počet občanů přihlášených k romské národnosti byl 180
- rozloha obvodu: 1353 ha

Obyvatelé podle národnosti v Ostravě- Přívozu

Národnost	Počet
Česká	38 602
Moravská	955
Slezská	78
Slovenská	1354
Romská	180
Polská	177
Německá	80
Ruská	35
Ukrajinská	47
Vietnamská	44
Ostatní	400
Nezjištěno	1476
Obyvatelstvo celkem	

Tabulka č.1

B. Ostrava- Jih

Ostrava-Jih je od 24. listopadu 1990 městský obvod ve středu moravské části statutárního města Ostravy. Téměř celé území městského obvodu se rozkládá mezi řekami Odrou a Ostravicí a jen nepatrná část území se rozkládá i na pravém (východním) břehu Ostravice. Skládá se z celých katastrálních území Dubina, Hrabůvka, Výškovice a Zábřeh nad Odrou, která zahrnují místní části Bělský Les, Dubina, Hrabůvka, Výškovice a Zábřeh.

Největší ostravský obvod Ostrava - Jih se dočkal v červenci 2006 nového vodního areálu se skluzavkami, tobogány, vířivými bazény a dalšími atrakcemi.

Statistické údaje:

- počet obyvatel při sčítání lidu v roce 2001 činil 118 094
- počet občanů přihlášených k romské národnosti byl 74
- rozloha obvodu: 1631,35 ha

Obyvatelé podle národnosti v Ostravě - Jih

Národnost	Počet
Česká	105 271
Moravská	2 907
Slezská	217
Slovenská	4 595
Romská	74
Polská	325
Německá	157
Ruská	93
Ukrajinská	115
Vietnamská	537
Ostatní	1111
Nezjištěno	2692
Obyvatelstvo celkem	118094

Tabulka č. 2

10 Statistiky a grafy

10.1 Rozložení romského obyvatelstva podle krajů při sčítání lidu v roce 2001

	Obyvatelstvo úhrnem	Romská národnost
Česká republika	10 230 060	11 746
Hl. m. Praha	1 169 106	653
Středočeský kraj	1 122 473	1416
Jihočeský kraj	625 267	613
Plzeňský kraj	550 688	599
Karlovarský kraj	304 343	753
Ústecký kraj	820 219	1905
Liberecký kraj	428 184	615
Královéhradecký kraj	550 724	722
Pardubický kraj	508 281	477
Vysočina	519 211	258
Jihomoravský kraj	1 127 718	631
Olomoucký kraj	639 369	868
Zlínský kraj	595 010	439
Moravskoslezský kraj	1 269 467	1797

Tabulka č.3

Národnost vyplnil při sčítání lidu každý podle svého rozhodnutí, včetně uvedení dvou národností nebo neuvedení žádné.

10.2 Tabulka romského obyvatelstva podle nejvyššího ukončeného vzdělání při sčítání lidu v roce 2001

Nejvyšší ukončené vzdělání	Romská národnost
Obyvatelstvo úhrnem v roce 2001	11746
Bez vzdělání	674
Neukončené základní vzdělání	466
Základní vzdělání	4877
Vyučení bez maturity	820
Střední odborné bez maturity	590
Učební obory s maturitou	42
Úplné střední všeobecné s maturitou	82
Úplné střední odborné s maturitou	227
Nástavbové studium	31
Vyšší odborné vzdělání	23
Vysokoškolské bakalářské	14
Vysokoškolské	106
Vědecká příprava	9
Nezjištěno	206
Děti do 15 let	3579

Tabulka č.4

Nejvyšší ukončené vzdělání vyplňovaly pouze osoby starší 14-ti let. Jako samostatný stupeň vzdělání je uvedeno nástavbové studium a absolvování dvou nebo více středních škol. Vysokoškolské vzdělání se zjišťovalo v členění na vysokoškolské bakalářské a vysokoškolské.

Pro srovnání např. Kaplan udává (sec. Šimíková, Vašečka 2004, s. 45) „že 80-85 % romské populace všech věkových kategorií má základní vzdělání, a to ještě většinou získané ve zvláštních školách. Učební obory absolvuje úspěšně asi 8 % Romů, více mužů než žen (zpravidla se však jedná o dvouleté studium). Kaplan navíc uvádí údaje o obou koncích vzdělanostního spektra, a to poměrně vysoký podíl osob bez vzdělání (5 %), přičemž u romských žen je dvakrát větší než u romských mužů, a na druhé straně pak 1,2 % romských absolventů středních škol a 0,3 % u vysokých škol (při vyrovnanosti pohlaví). Podíl absolventů středních a vysokých škol je tedy v rámci romské populace minimální.“

10.3 Romské obyvatelstvo podle mateřského jazyka a podle výsledků sčítání lidu v letech 1991 a 2001

Mateřský jazyk byl definován jako jazyk, kterým se sčítanou osobou v jejím dětství hovořila matka nebo osoby, které sčítanou osobu vychovaly.

Mateřský jazyk	Rok 1991	Rok 2001
Celkem	32 903	11 746
Český	12 529	4 527
Slovenský	2 853	402
Maďarský	186	0
Romský	16 630	6 672
Polský	41	6
Německý	263	5
Rusínský	6	0
Ukrajinský	32	0
Ostatní	16	65
Nezjištěno	347	69

Tabulka č. 5

10.4 Výzkum Mgr. Libuše Hanusové

Mgr. Libuše Hanusová prováděla výzkum národností a jazyka u 113 romských žáků dvou zvláštních škol v Karviné.

Výsledky jsou následující:

Národnost	Česká	slovenská	romská	Jiná
	83	29	0	1
Jakým jazykem mluví doma rodiče?	česky	slovensky	romsky	jina k
	80	5	59	1
Já mluvím se svými rodiči.	česky	slovensky	romsky	jina k
	94		43	1
Já mluvím se svými sourozenci.	česky	slovensky	romský	Jina k
	91	1	39	1
Umím mluvit.	česky	slovensky	romsky	Jina k
	113	19	73	1
Nejraději mluvím.	česky	slovensky	romsky	Jina k
	82	2	26	1

Tabulka č. 6

„Ze 113 dotazovaných mluví nejraději 82, tj. 72,56 % česky. I když 29 dotazovaných má slovenskou národnost, umí mluvit slovensky jen 19 dotazovaných, tj. 65,61 % z uvedeného počtu. Romsky mluví nejraději 26 dotazovaných, tj. 23% z celkového počtu dotazovaných. Z toho vyplývá, že romští žáci, vzdělávání ve zvláštních školách v Karviné, jsou ve velké většině vzdělávání v jazyce, kterým mluví nejraději. Romsky nejraději mluví 23 % žáků a 35,4 % žáků romsky neumí vůbec. Průměrná známka z českého jazyka je 2,65. Pouze pro zajímavost byli žáci dotazováni také na

zaměstnanost rodičů a dospělých sourozenců. Ze všech 113 dotazovaných pracuje 42 otců, 12 matek a 7 dospělých sourozenců.“ (Balvín 1996, s. 108)

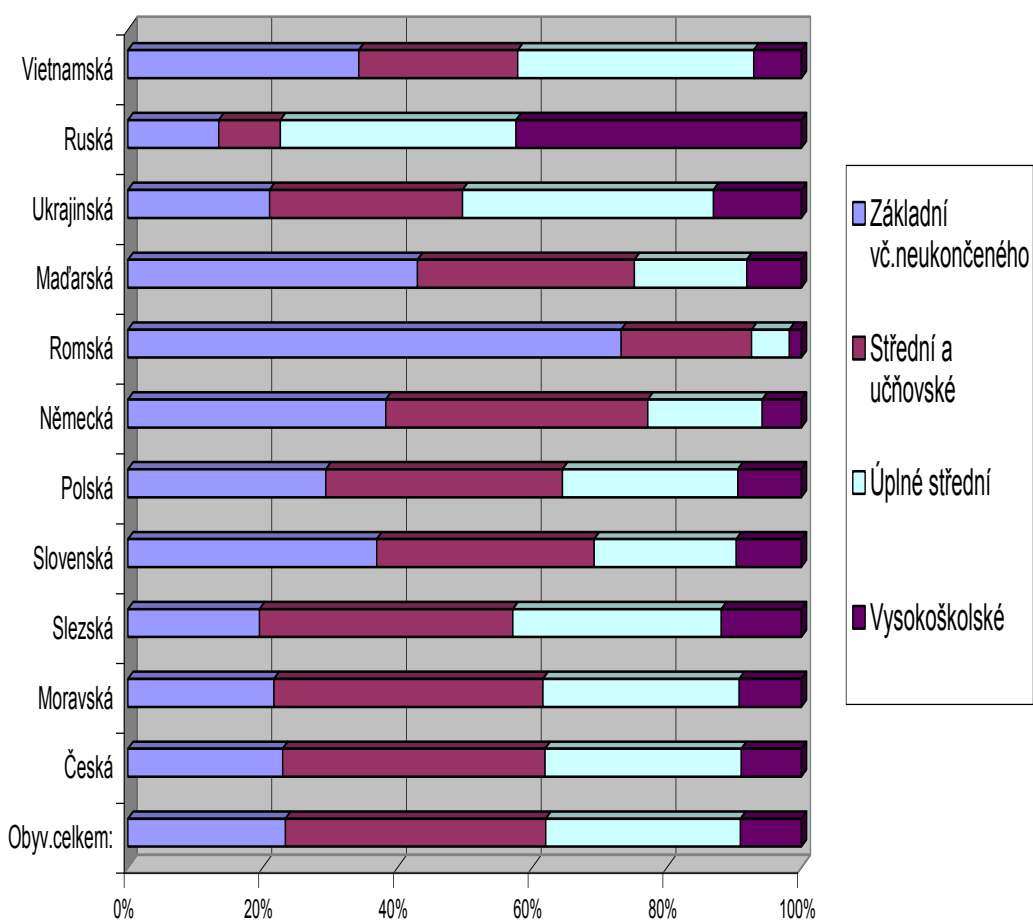
10.5 Srovnání ukončeného vzdělání u vybraných národů v procentech

Národnost	Typ vzdělání							
	Základní vč. neukončeného		Střední a učňovské		Úplné střední		Vysoko- školské	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Obyvatel. celkem Z toho:	33,1	23,0	35,4	38,0	22,9	28,4	7,2	8,9
Česká	32,0	22,7	35,9	38,5	23,5	28,8	7,3	8,8
Moravská	32,4	21,6	36,3	39,8	23,4	29,0	7,2	9,2
Slezská	33,5	19,4	36,0	37,3	23,1	30,7	6,6	11,8
Slovenská	51,0	35,9	26,9	31,4	13,6	20,5	5,8	9,4
Polská	41,8	29,0	29,5	34,7	20,6	25,7	6,3	9,3
Německá	54,6	37,6	29,5	38,2	11,5	16,7	2,5	5,7
Romská	78,4	65,4	10,0	17,3	0,9	5,0	0,3	1,6
Maďarská	58,3	41,8	24,7	31,3	10,2	16,2	4,4	7,9
Ukrajinská	48,8	20,0	20,3	27,2	18,8	35,4	9,0	12,4
Ruská	30,5	13,0	15,4	8,8	24,4	33,7	26,9	40,8
Vietnamská	29,2	31,5	33,3	21,7	22,1	32,2	7,1	6,5

Tabulka č. 7

Z tabulky vyplývá, že občané romské národnosti mají nejnižší procento úplného středního a vysokoškolského vzdělání a zároveň mají nejvyšší procento základního včetně neukončeného vzdělání (pouze 6,6 % osob s touto národností má úplné střední, vyšší nebo vysokoškolské vzdělání).

Vzdělání národnostních menšin

Graf č. 1

10.6 Přírůstek a úbytek v letech 1991-2001

Přírůstek +/, úbytek -/ v letech 1991 - 2001 (abs.)										
Národnost	základní včetně neukonč.	vyučení bez maturity	střední odborné bez mat.	učební obory s mat.	úpl. stř. všeob. s mat.	úpl. stř. odborné s mat.	nástavb. studium, vyšší odb. vzd.	vysokoškolské vč. věd. přípr.	bez vzdělání	Nezjištěné vzdělání
Celkem	-720956	-705193	1081948	29741	88476	158855	287116	179610	10154	27668
česká	-348757	-406523	1022237	34406	104950	275684	261465	201310	11066	-2508
moravská	-276167	-267326	8283	-9073	-28612	-128519	10242	-46721	-1228	-4320
slezská	-10020	-9091	-114	-315	-876	-4422	361	-1217	-34	-163
slovenská	-80018	-36508	17711	-112	1050	-6144	4299	803	-338	-2200
polská	-8249	-2233	3287	307	240	-498	1432	1148	-44	-308
německá	-11036	-3062	3786	135	162	-312	985	975	45	-256
romská	-10744	-1161	520	23	44	92	54	65	-450	-796
maďarská	-4733	-1519	1432	62	115	-30	287	316	81	-140
ukrajinská	165	1391	2444	928	1146	2474	1065	1780	11	732
Ruská	-66	-177	383	200	577	778	869	3056	16	251
vietnam.	4334	1133	1802	723	2206	1069	473	894	99	1017
Z toho:										
Přírůstek +/, úbytek -/ v letech 1991 - 2001 (v %)										
Národnost	základní včetně neukonč.	vyučení bez maturity	střední odborné bez mat.	učební obory s mat.	úpl. stř. všeob. s mat.	úpl. stř. odborné s mat.	nástavb. studium, vyšší odb. vzd.	vysokoškolské vč. věd. přípr.	bez vzdělání	Nezjištěné vzdělání
Celkem	-26,7	-28,6	262,1	31,1	25,8	11,2	3142,0	30,8	36,6	32,4
česká	-16,6	-20,2	293,4	44,2	36,9	23,5	3470,0	42,3	55,5	-4,0
moravská	-79,8	-78,9	16,8	-64,1	-66,0	-67,2	808,4	-61,0	-67,8	-80,5
slezská	-84,4	-81,1	-7,3	-64,7	-63,4	-70,3	1504,2	-51,9	-53,1	-80,3
slovenská	-54,5	-52,0	248,2	-5,7	14,6	-20,7	2637,4	4,8	-9,4	-51,6
polská	-37,0	-16,6	144,5	66,2	10,2	-6,2	2807,8	34,2	-14,7	-46,7
německá	-44,0	-26,7	178,9	60,3	17,8	-7,6	3788,5	85,2	19,1	-39,3
romská	-66,8	-58,6	742,9	121,1	115,8	68,1	x	101,6	-40,0	-79,4
maďarská	-44,5	-36,7	395,6	75,6	21,2	-2,5	2391,7	39,3	46,8	-50,0
ukrajinská	4,3	108,7	766,1	1288,9	301,6	243,7	9681,8	251,1	9,5	558,8
Ruská	-4,6	-31,2	235,0	392,2	179,2	102,2	4138,1	239,7	61,5	232,4
vietnam.	3642,0	899,2	18020,0	14460,	6302,9	2138,0	x	3082,8	x	2991,2
Z toho:										

Tabulka č. 8

Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel podle nejvyššího ukončené vzdělání.* [online]

10.7 Struktura vzdělání národnostních menšin letech 2001 a 1999 v procentech

Národnost	Základní včetně neukonč.	Vyuč. bez maturity	střední odborné bez mat.	učební obory s mat.	úpl. stř. všeob. s mat.	úpl. stř. odborné s mat.	nástavb. studium, vyšší odb. vzd.	vysokoškolské vč. věd. přípr.	bez vzdělání	nejvyšší vzdělání
Struktura podle vzdělání (v %) - rok 2001										
Celkem	23,0	20,5	17,4	1,5	5,0	18,4	3,5	8,9	0,4	1,3
česká	22,7	20,8	17,8	1,5	5,1	18,8	3,5	8,8	0,4	0,8
moravská	21,6	22,0	17,8	1,6	4,5	19,3	3,5	9,2	0,2	0,3
slezská	19,4	22,2	15,1	1,8	5,3	19,6	4,0	11,8	0,3	0,4
slovenská	35,9	18,1	13,3	1,0	4,4	12,7	2,4	9,4	1,8	1,1
polská	29,0	23,2	11,5	1,6	5,3	15,7	3,1	9,3	0,5	0,7
německá	37,6	22,4	15,8	1,0	2,9	10,2	2,7	5,7	0,8	1,1
romská	65,4	10,0	7,2	0,5	1,0	2,8	0,7	1,6	8,3	2,5
maďarská	41,8	18,6	12,7	1,0	4,7	8,4	2,1	7,9	1,8	1,0
ukrajinská	20,0	13,4	13,8	5,0	7,6	17,4	5,4	12,4	0,6	4,3
ruská	13,0	3,7	5,1	2,4	8,5	14,5	8,4	40,8	0,4	3,4
vietnamská	31,5	8,9	12,8	5,1	15,8	7,9	3,3	6,5	0,7	7,4
N toho:										
Struktura podle vzdělání (v %) - rok 1991										
Celkem	33,1	30,3	5,1	1,2	4,2	17,4	0,1	7,2	0,3	1,1
česká	32,0	30,6	5,3	1,2	4,3	17,9	0,1	7,3	0,3	0,9
moravská	32,4	31,7	4,6	1,3	4,1	17,9	0,1	7,2	0,2	0,5
slezská	33,5	31,6	4,4	1,4	3,9	17,7	0,1	6,6	0,2	0,6
slovenská	51,0	24,4	2,5	0,7	2,5	10,3	0,1	5,8	1,3	1,5
polská	41,8	25,3	4,3	0,9	4,4	15,2	0,1	6,3	0,6	1,2
německá	54,6	24,9	4,6	0,5	2,0	8,9	0,1	2,5	0,5	1,4
romská	78,4	9,7	0,3	0,1	0,2	0,7	-	0,3	5,5	4,9
maďarská	58,3	22,7	2,0	0,4	3,0	6,7	0,1	4,4	0,9	1,5
ukrajinská	48,8	16,3	4,1	0,9	4,8	12,9	0,1	9,0	1,5	1,7
ruská	30,5	12,0	3,4	1,1	6,8	16,1	0,4	26,9	0,5	2,3
vietnamská	29,2	30,9	2,5	1,2	8,6	12,3	-	7,1	-	8,3
N toho:										

Tabulka č. 9

Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel podle nejvyššího ukončené vzdělání.* [online]

11 Vybrané základní školy

11.1 Církevní základní škola Přemysla Pittra

Církevní základní škola Přemysla Pittra byla zřízena v roce 1993 jako součást projektu Charity Ostrava na pomoc potřebným lidem v Ostravě. Od 1.9. 1997 je zřizovatelem školy Biskupství ostravsko-opavské. Škola působí v ostravském obvodu Moravská Ostrava a Přívoz a díky svému sídlu v Jungmannově ulici ve čtvrti hustě osídlené Romy se stala spádovou školou.

Ve škole se učí více než 99 % romských žáků. Škola slouží ke vzdělávání dětí ze sociálně i jinak problematického prostředí. Dnes má škola 292 žáků, 18 učitelů, 9 vychovatelů – asistentů učitele, 2 správní a 4 technické zaměstnance.

Vzdělávací koncepce školy spočívá v individuálním přístupu k dětem, jenž je realizován v menších žákovských kolektivech než mají běžné základní školy a s pomocí asistentů učitelů.

Při této škole je zřízena mateřská škola pro děti do 4 let, která kromě vzdělávací a výchovné funkce plní taky funkci sociální. Usiluje se především o rozvoj pohybových, řečových a intelektuálních dovedností. Dále je zde možno zařadit dítě do přípravného ročníku, který má dětem usnadnit zahájení školní docházky a předejít neúspěchu. Zaměřuje se především na rozvoj poznatků o lidském těle a zdraví, osvojení si dovedností potřebných pro čtení, psaní a vytváření pozitivního vztahu k učení.

Tato škola vychází z koncepce Waldorfské pedagogiky Rudolfa Steinera. Základním programem je projekt Obecná škola. Rozdíl spočívá ve způsobu sestavování tematických a časových plánů učiva tak, aby odpovídal potřebám žáků. Předměty typu tělesná, výtvarná, pracovní

výchova jsou dotovány větším počtem hodin než na základních školách. Tyto předměty směřují k budoucí možné profesionální orientaci dětí. Vzdělání se zajišťuje od 1. do 9. ročníku. Škola integruje handicapované děti a zřizuje pro ně speciální třídy. Ve škole je zřízen přípravný ročník, školní družina, azylové středisko pro žáky v tísní a informační a vzdělávací centrum pro dospělé. Jako autority učitelů jsou jednoznačně preferováni muži. Tato škola se prakticky stala nejuznávanější vzdělávací institucí v práci s romskými dětmi, kde se mimo jiné osvědčila pomoc romských asistentů ve vyučování.

Základními principy vzdělávací koncepce jsou integrace, společenství, pomalejší postup výuky, multikulturní prostředí. Snahou je, aby škola umožnila žákům studovat na středních školách, středních odborných učilištích a slabší žáci, aby pokračovali v učebních oborech určených pro žáky speciálních škol.

Kdo byl Přemysl Pitter? Přemysl Pitter se narodil v Praze roku 1895 a zemřel v Curychu roku 1976. V době „první republiky“ se věnoval dětem ulice Žižkova. Během války se staral o židovské děti, které se snažil v tzv. „Zotavovně“ zachránit před odvozem do vyhlazovacích koncentračních táborů. Po skončení války se dále věnoval dětem, především dětem nalezeným, ztraceným, sirotkům. Rovněž zřídil 4 dětské domovy. V 50. letech byl světovou radou církví v Ženevě ustanoven k pastorální a sociální službě v táboře pro uprchlíky. Později se usadil ve Švýcarsku a dále se věnoval společensko- dobročinným aktivitám.

11.1.1 Zaměstnanci na ZŠ Přemysla Pittra

Učitelé:

	Muži	Ženy	Celkem
Přípravný ročník	0	1	1
I.stupeň	0	12	12
II.stupeň	3	8	11

Tabulka č. 10

Asistenti učitelů:

	Muži	Ženy	Celkem
Přípravný ročník	0	0	0
I.stupeň	0	4	4
II.stupeň	1	1	2

Tabulka č. 11

Struktura dle vzdělání:

Vzdělání	Učitelé	Asistenti
VŠ v oboru	11	0
VŠ nepedagog.směru	1	0
Středoškolské	3,7	4
Základní	0	3,5
Studující	3	0,5

Tabulka č. 12

11.2 Základní škola Václava Košáře

Tato základní škola s 1. až 9. postupným ročníkem sídlí na okraji panelové zástavby sídliště Dubina v Ostravě. Výuku zajišťuje 46 pedagogů a věkový průměr učitelů činí 40 let. Ve škole pracují 2 výchovní poradci. Většina vyučujících se účastní vzdělávacích kurzů v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Ve školním roce 2006/2007 zde bylo vzděláváno 29 žáků vietnamské národnosti a ve škole bylo integrováno celkem 152 žáků se specifickými poruchami učení a chování. Část dětí pochází ze sociálně slabších rodin.

V případě problémového chování žáků škola řeší vzniklé situace za pomoci preventisty, výchovných poradců, pedagogicko psychologické poradny, rodičů a orgánů státní správy. V současné době se usiluje o finanční zabezpečení projektu: „Rozvoj klíčových kompetencí prostřednictvím přeměny ZŠ V. Košáře na multikulturní, multietnické a multifunkční centrum“.

Škola vydává časopis Školák, který je určen žákům i rodičům. Pro informaci rodičům slouží rovněž webové stránky. Snahou školy je získat zájem rodičů o školní práci. Každoročně pořádají Den otevřených dveří. Přestože je spolupráce školy s rodiči na dobré úrovni, je to oblast, které je potřeba se neustále věnovat, rozvíjet ji a zlepšovat.

Aktivity pro žáky:

- Na 1. stupni se zaměřují na tvorbu postojů, hodnocení ega, chápání hodnoty člověka.
- Na 2. stupni se zaměřují na sebehodnocení, sebekritiku, zdravý životní styl, náhled na sexuální život.
- Ve všech ročnících probíhají preventivní programy pro žáky i vyučující. Celkem proběhlo 49 dvouhodinových praktických cvičení: 18 besed se zaměřením na tvorbu kolektivních vztahů.

31 besed se zaměřením na vztahy, drogy, šikanu, AIDS. Rovněž proběhly besedy s Policií ČR.

- Školu pravidelně navštěvuje psychologka, která poskytuje individuální pohovory pro žáky.
- Žáci na škole mohou využít 30 různých kroužků.

11.2.1 Zaměstnanci na ZŠ V.Košáře

Učitelé:

Věk	Muži	Ženy	Celkem
Do 20 let	0	0	0
21-30 let	3	4	7
31-40 let	1	16	17
41-50 let	4	28	32
51-60 let	1	12	13
61 a více let	0	4	4
Celkem	9	64	73

Tabulka č. 13

Členění podle vzdělání:

Dosažené vzdělání	Muži	Ženy	Celkem
Základní	0	0	0
Vyučen	0	18	18
Střední odborné	0	0	0
Úplné střední	3	14	17
Vyšší odborné	0	1	1
Vysokoškolské	6	31	37
Celkem	9	64	73

Tabulka č. 14

Členění podle odborné kvalifikace:

Odborná kvalifikace	Splňuje kvalifikaci	Nesplňuje kvalifikaci	Celkem
Učitel 1. stupně ZŠ	14	0	14
Učitel 2. stupně ZŠ	20	6	26
Učitel náboženství	0	0	0
Vychovatel	4	0	4
Pedagog volného času	0	0	0
Asistent pedagoga	0	0	0
Trenér	0	0	0
Celkem	38	6	44

Tabulka č. 15

12 Metoda srovnávání

12.1 ZŠ Přemysla Pittra

Devátou třídu ve škole Přemysla Pittra navštěvovalo ve školním roce 2007/2008 celkem 13 romských žáků. Zjišťovala jsem jejich klasifikaci z předmětu český jazyk, matematika a občanská nauka. Toto jsou výsledky klasifikace na konci školního roku ve třídě 9.A. Škola má i třídu 9.B, ale tato třída se učí podle osnov a výukového programu zvláštní školy.

Jméno	ČJ	M	OV
Marie S.	4	3	3
Luboš L.	3	2	3
Josef K.	4	2	3
Lucie B.	3	4	2
František S.	4	4	3
Martina D.	3	2	2
Filip E.	4	4	3
Gustav F.	5	3	2
Zita T.	4	4	2
Jan D.	2	2	2
Lukáš P.	5	4	3
Ondřej R.	2	2	3
Kamil F.	1	1	2

Tabulka č. 16

12.2 ZŠ V.Košáře

Základní škola Václava Košáře otevřela pro rok 2007/2008 čtyři deváté třídy. Pro svůj výzkum jsem si vybrala třídu 9.B.

Jméno	ČJ	M	OV
Jan D.	2	1	1
Matěj H.	2	4	3
Anna O.	2	4	3
Denisa F.	4	3	2
Pavčina S.	3	4	1
Lukáš P.	4	4	2
Jan U.	3	2	2
Zdeněk Z.	2	4	3
Vladimír E.	2	2	3
Eva V.	3	4	2
Kateřina S.	3	3	1
Lucie N.	4	4	3
Zdeněk M.	2	5	2
Miroslav G.	3	4	3
Stanislav S.	2	2	1
Radim H.	3	3	2
Alena P.	4	4	8
Ondřej F.	2	2	2
Igor H.	5	2	2
Klára Z.	1	4	3
Pavla D.	2	3	2
Veronika O.	2	3	2

Tabulka č. 17

Celkový průměr z vybraných předmětů.

ZŠ Přemysla Pittra :

	ČJ	M	OV
Průměr	3.38	2.85	2.54

Tabulka č. 18

ZŠ Václava Košaře :

	ČJ	M	OV
Průměr	2.86	3.23	2.18

Tabulka č. 19

Ze získaných průměrů vyplývá, že žáci 9.B na ZŠ V.Košaře dosahují lepších výsledků v českém jazyce a v občanské nauce, ale v matematice mají horší výsledky než romští žáci na základní škole Přemysla Pittra.

12.3 Přihlášky na střední školy

Dalším bodem mého výzkumu bylo zjištění počtu podaných přihlášek na střední školy.

V Základní škole Přemysla Pittra si podalo přihlášku k dalšímu studiu jen 9 žáků ze 13. Z toho byla 1 žákyně nepřijata v prvním kole.

Zde jsou obory, na které se žáci 9.A hlásili na střední školy.

Jméno	Studijní obor	Výsledek přijetí	Druhé kolo studijní obor	Výsledek přijetí
Marie S.	Servírka	Přijata		
Luboš L.	Cukrář – výroba	Přijat		
Josef K.	Obráběč kovů	Přijat		
Lucie B.	Servírka	Nepřijata	Servírka	Přijata
František S.	Číšník	Přijat		
Martina D.	Nehlásila se			
Filip E.	Obráběč kovů	Přijat		
Gustav F.	Obráběč kovů	Přijat		
Zita T.	Nehlásila se			
Jan D.	Obráběč kovů	Přijat		
Lukáš P.	Nehlásil se			
Ondřej R.	Nehlásil se			
Kamil F.	Obráběč kovů	Přijat		

Tabulka č. 20

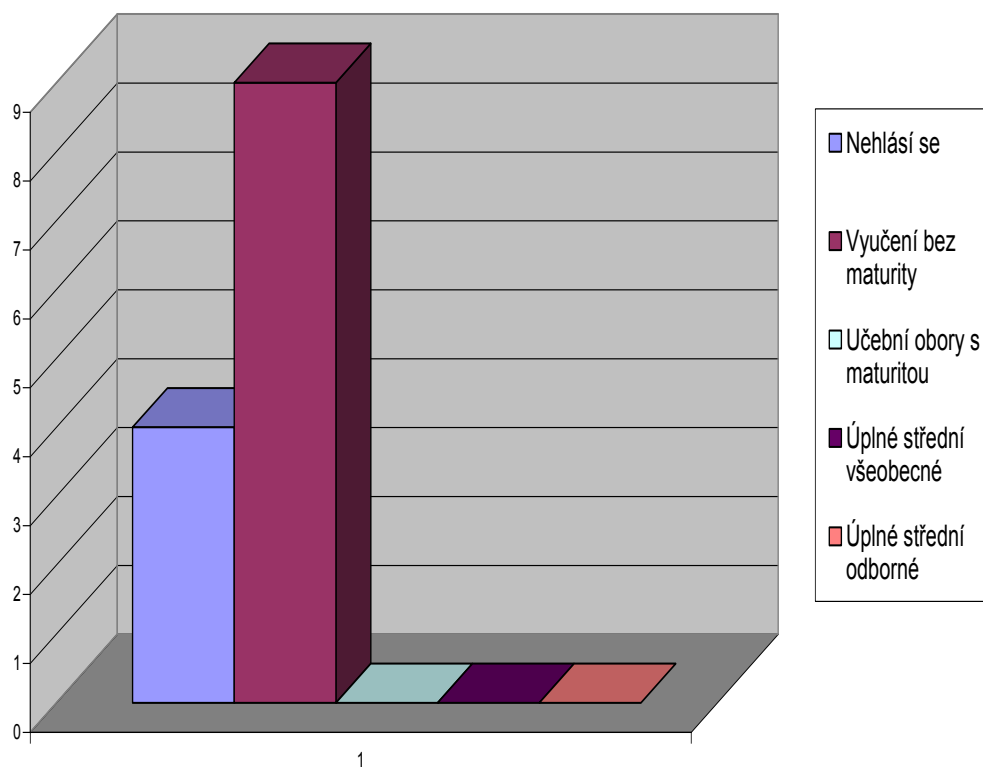
Z celkového počtu 22 žáků, ze školy Václava Košáře, si na střední školu podalo přihlášku 22 žáků. Všichni žáci byli přijati, přičemž pět žáků bylo přijato až ve druhém kole přijímacího řízení.

Jméno	Studijní obor	Výsledek přijetí	Druhé kolo Studijní obor	Výsledek přijetí
Jan D.	Informační technologie	Přijat		
Matěj H.	Lakýrník	Přijat		
Anna O.	Kosmetička	Přijata		
Denisa F.	Hotelnictví a turismus	Přijata		
Pavlána S.	Servírka	Přijata		
Lukáš P.	Elektronické a počítačové systémy	Přijat		
Jan U.	Strojírenství a výpoč. technika	Přijat		
Zdeněk Z.	Technické lyceum	Přijat		
Vladimír E.	Strojírenství – výpočetní technika	Přijat		
Eva V.	Kosmetička	Nepřijata	Kosmetička	Přijata
Kateřina S.	Management obchodu a služeb	Nepřijata	Management elektroniky	Přijata
Lucie N.	Waldorfské lyceum	Přijata		
Zdeněk M.	Mechanik a seřizovač	Přijat		

Jméno	Studijní obor	Výsledek přijetí	Druhé kolo Studijní obor	Výsledek přijetí
Stanislav S.	Truhlář	Přijat		
Radim H.	Všeobecné gymnázium	Nepřijat	Elektronické počítačové systémy	Přijat
Alena P.	Všeobecné gymnázium	Nepřijata	Přírodovědné lyceum	Přijata
Ondřej F.	Montér suchých staveb	Přijat		
Igor H.	Automechanik	Přijat		
Klára Z.	Servírka	Přijata		
Pavla D.	Management obchodu a služeb	Nepřijata	Management elektroniky	Přijata
Veronika O.	Servírka	Přijata		

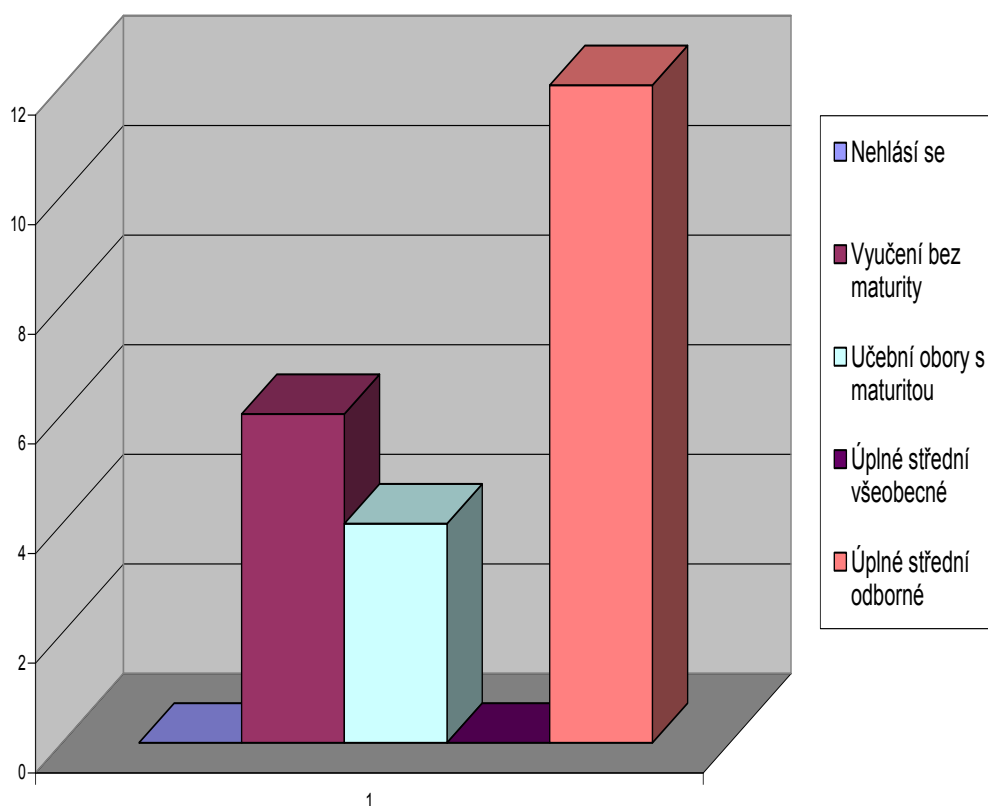
12.4 Srovnání studijních oborů romských žáků a majoritních žáků

Podané přihlášky romských žáků k sekundárnímu vzdělání na ZŠ Přemysla
Pittra

Graf č. 2

Podané přihlášky žáků k sekundárnímu vzdělání na ZŠ V.Košaře

Graf č. 3

Z grafů vyplývá, že na ZŠ Přemysla Pittra se ze 13 romských žáků hlásilo 9 na učební obory bez maturity a 4 žáci nepodali přihlášku nikam.

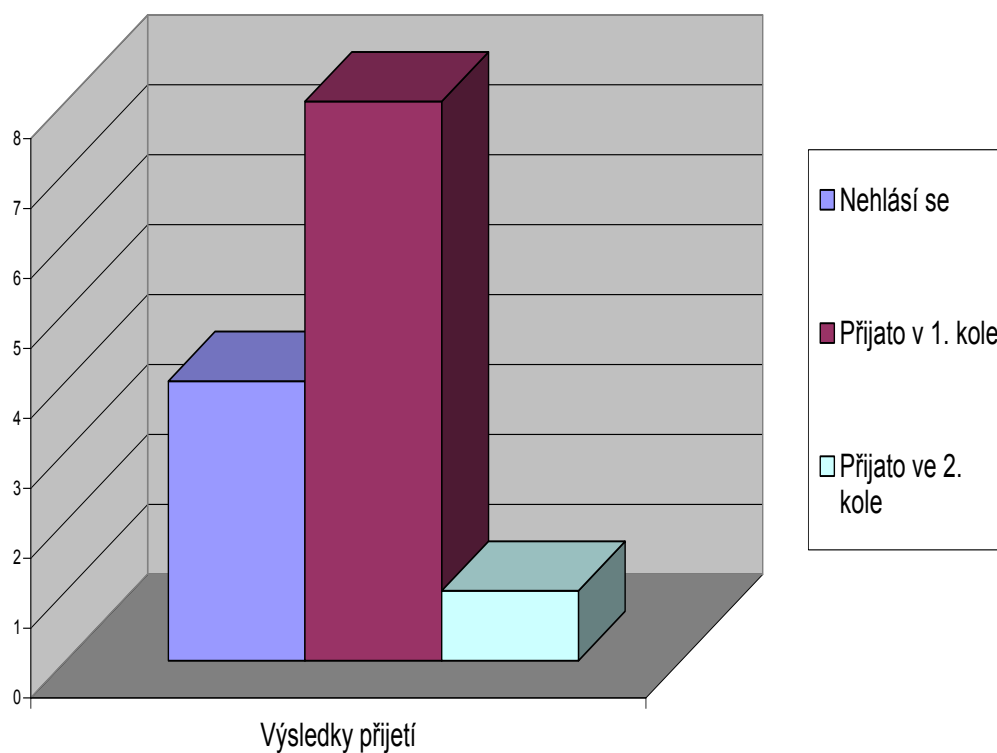
Na ZŠ V. Košaře se ze 22 žáků hlásilo 6 na učební obory bez maturity, 4 žáci podali přihlášku na učební obor s maturitou a na úplné střední odborné vzdělání podalo přihlášku 12 žáků.

Pokud bych srovnala varianty dalšího vzdělávání na obou školách, můžu říct, že na ZŠ Přemysla Pittra zvolilo 69,2 % žáků učební obor bez maturity a 30,8 % žáků nepokračovalo v dalším studiu vůbec. Naproti tomu na ZŠ V. Košaře zvolilo učební obor bez maturity pouze 27,3 % žáků a učební obor s maturitou 18,2 % žáků. Nejvíce žáků se hlásilo na střední odborné školy - 54,5 %.

Internetový portál *Demografie* na svých stránkách píše o stavu romských komunit v České republice: „*Jestli v roce 1989 studovalo na všech středních školách v České republice jen 30 romských žáků, jen o dotaci svého studia na těchto školách prostřednictvím škol požádalo v roce 2003 již 1 288 žáků. Lze ale předpokládat, že skutečný počet romských studentů je ještě o něco vyšší. I když jsou tato absolutní čísla povzbudivá, znamenají jen tolik, že z přibližně 25 000 romských mladistvých ve středoškolském věku jich studuje střední školy 1 288, tedy jen 5,2 %, oproti dětem majority, ze kterých dnes studuje střední školy 49,2 %.*“ (Demografie.[online], http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=2)

12.5 Úspěšnost přijetí

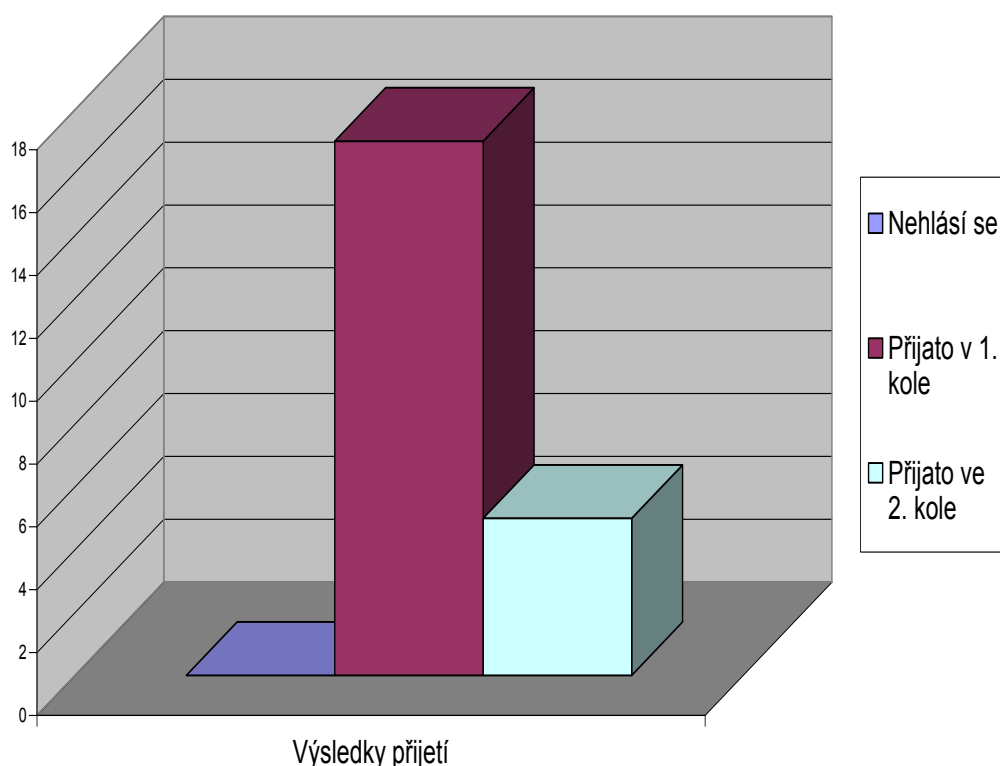
ZŠ Přemysla Pittra

Graf č. 4

Z devíti žáků, hlásících se k sekundárnímu vzdělání bylo v prvním kole přijímacího řízení přijato 8 žáků a ve druhém kole 1 žák.

ZŠ V.Košaře

Graf č. 5

Z celkového počtu 22 žáků, hlásících se k sekundárnímu vzdělání bylo přijato v prvním kole přijímacího řízení 17 žáků a ve druhém kole 5 žáků.

Pokud bych srovnala úspěšnost přijetí k sekundárnímu vzdělání žáků na obou školách, tak na ZŠ Přemysla Pittra pokračovalo ve studiu 69,2 % žáků a úspěšnost žáků v přijímacím řízení byla 100 % . Naproti tomu na ZŠ V. Košaře pokračovalo ve studiu 100 % žáků a úspěšnost v přijímacím řízení byla rovněž 100 %. Vidíme, že úspěšnost přijetí k sekundárnímu vzdělání na obou školách je stejná - stoprocentní, takže rozdíl je pouze v počtu žáků hlásících se k dalšímu studiu.

Bohužel 30 % romských dětí zůstává jen s ukončeným základním vzděláním a to je, jak víme, na trhu práce nejméně žádáno a oceňováno.

Ostatní žáci zvolili pouze učební obor bez maturity, ale tímto se pro ně další vzdělávání stává téměř nereálným. To vše je dle mého názoru zásadní problém, který již v počátku vzdělávání ovlivní do budoucna postavení Romů ve společnosti.

13 Potvrzení a vyvrácení hypotéz

Hypotézy:

Předpokládám, že děti ze ZŠ V. Košaře budou mít lepší výsledky v klasifikaci z předmětu český jazyk a občanské nauky než romské děti.

Tuto hypotézu musím potvrdit, neboť z výzkumu je zřejmé, že romští žáci ZŠ Přemysla Pittra mají horší průměr v klasifikaci z předmětů český jazyk a občanské nauka. (viz. tabulka číslo číslo 18 a 19)

Předpokládám, že žáci ze ZŠ Přemysla Pittra nebudou mít horší průměr v klasifikaci z matematiky než žáci na ZŠ V. Košaře.

Tuto hypotézu musím potvrdit, protože z výzkumu vyplývá, že žáci ze ZŠ Přemysla Pittra mají z matematiky dokonce lepší průměr než žáci ze ZŠ V. Košaře. (viz. tabulka číslo číslo 18 a 19)

Předpokládám, že někteří žáci ze ZŠ Přemysla Pittra nebudou pokračovat v sekundárním vzdělávání.

Tuto hypotézu musím potvrdit, protože ze ZŠ Přemysla Pittra pokračovalo ve studiu celkem 69,2 % žáků. Naproti tomu ze ZŠ V. Košaře pokračovalo ve studiu 100 % žáků. (viz. tabulka číslo 20)

Předpokládám, že romské děti ze ZŠ Přemysla Pittra si budou dávat přihlášku jen na učební obory.

Tuto hypotézu musím potvrdit, neboť z 9 romských žáků ze ZŠ Přemysla Pittra, hlásících se na sekundární vzdělávání, si všichni podali přihlášku na učební obor. (viz. graf číslo 2)

14 Diskuze

Podstatou mnohých konfliktů mezi lidmi je podle mě skutečnost, že každý vycházíme z předpokladu, že naše chování je správné a očekáváme, že změnit se mají ti druzí. Abychom pochopili chování druhých, musíme poznat je samotné i podstatu jejich chování. Přemýšlet o tom, proč se tak chovají? Každý žijeme a pracujeme v jiných podmínkách a to je nutné si uvědomit.

Copak se dá jednoznačně říci, že je lepší kultura česká nebo indická? Nebo romská? Nebo čínská? Nebo některá jiná? Nedá. Z hlediska kultury, ve které jsme byli vychováni jsme obvykle přesvědčeni, že naše kultura je tou nejlepší. Pokud se dokážeme od tohoto postoje oprostít zjistíme, že každá kultura vychází z historických tradic národa, má své opodstatnění i místo ve společnosti, že žádná není ani horší ani lepší.

Myslím, že to bude ještě dlouhá a složitá cesta, která jednou povede ke zlepšení postavení romské menšiny u nás. Do celého procesu přeměny se budou muset zapojit schopní učitelé, kteří budou erudovaně a citlivě přistupovat k dětem. Vychovatelé a sociální pracovníci, kteří budou svoji práci vykonávat bez předsudků. Určitě by bylo potřeba více pěstounských rodin a adoptivních rodičů pro opuštěné děti. Zkvalitnit svoji práci budou muset i politici a zákonodárné složky. Přispět by mohla i novinářská obec svými častějšími příspěvky o konaných kulturních akcích a romských aktivitách. Bude to určitě dlouhá práce bez viditelných výsledků, práce nedoceněná a často se jevící jako marná.

A jak to vidím já za 40 let? Romové, přestože jsou svoji mentalitou jiní, žijí s námi jako rovný s rovným. Čeština se stala jejich mateřským jazykem a uplatňují se ve stejných profesích jako „gádžové“. Jsou vzdělaní a romštinu pěstují jako jazyk, který jim umožní kontakt s tradiční literaturou. Často se schází a zpívají své písně, vyprávějí staré příběhy

a tančí při své jedinečné hudbě. A co my „gádzové“? My se nich naučíme, jak se radovat z přítomnosti, a jak si být navzájem blízko v radosti i smutku.

To není utopie. Je to naděje, která se může naplnit. To, zda se skutečně naplní, záleží nejen na Romech, ale v této chvíli především na nás. Musíme jim dát v první řadě šanci, a to nejen na papíře.

Pokud toto mé poznání pomůže někomu při hledání lepších forem soužití s Romy, pak tato diplomová práce splnila svůj účel.

Závěr

V teoretické části mé diplomové práci jsem popsala historii Romů, typickou romskou rodinu, jejich mentalitu i hodnotový systém a jejich současné postavení ve společnosti. Ze všech uvedených skutečností vyplývá, že řešení celkové problematiky nebude spočívat jen v akceptování požadavků majority. Velmi důležité bude také to, aby majorita změnila své smýšlení o Romech a akceptovala jejich odlišnosti ve zvycích a způsobech života. Velkou úlohu budou hrát i organizace a státní instituce, které jsem rovněž uvedla v teoretické části, a které se zabývají vzděláváním Romů i celkovou romskou problematikou.

Z rozboru výsledků výzkumu v mé praktické části diplomové práce vyplývá, že na ZŠ Přemysla Pittra mají Romové celkově horší výsledky. V předmětech český jazyk a občanská nauka, ve kterých je znalost českého jazyka stěžejní, Romové dosahují podstatně horších výsledků. Nicméně v matematice, ve které není úloha jazyka až tak podstatná, dosahují překvapivě lepšího průměru než majoritní žáci. Tímto výzkum potvrdil, jak důležitou úlohu ve vzdělání hraje znalost jazyka, ve kterém výuka probíhá. Z uvedených tabulek rovněž vyplývá, že romští žáci se hlásí pouze na učební obory.

Všechny tyto poznatky potvrzují fakt, že zájem romských dětí o vzdělání není dostačující. Pokud budeme chtít něco na této skutečnosti změnit, pak budeme muset změnit především systém výuky i přístupy pedagogických pracovníků k romským dětem ve školách. Na druhé straně, ale i Romové budou muset přehodnotit svůj postoj ke vzdělání a životním hodnotám. Bez tohoto oboustranného snažení se nemůže vztah romských dětí ke vzdělání zlepšit.

Literatura a prameny

- ♦ BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8
- ♦ BALVÍN, J. *Romové a jejich učitelé : 12. setkání Hnutí R v Květušíně 27.-28. listopadu 1998*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999. ISBN 80-902461-1-7
- ♦ BALVÍN, J. *Romové a alternativní pedagogika : 16. setkání Hnutí R na Technické univerzitě v Liberci 2.-3. června 2000*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-7-6
- ♦ BALVÍN, J. a kol. *Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1996. ISBN 80-902149-1-6
- ♦ BALVÍN, J. a kol. *Romové a obecná škola*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1996. ISBN 80-902149-3-2
- ♦ BALVÍN, J. *Romové a pedagogika : 15. setkání Hnutí R na Technické univerzitě v Liberci 24.-25. března 2000*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-3-3
- ♦ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8
- ♦ DLUHOŠOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A., TROMBIKOVA, J. *Řetízek - sborník příspěvků k metodice práce v organizacích pracujících s romskými dětmi a mládeží*. Praha: R-Mosty, 2003
- ♦ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212 x
- ♦ FRIŠTENSKÁ, H., VÍŠEK, P. *O Romech: (na co jste se chtěli zeptat)*. Praha: Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, 2002
- ♦ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6

- ♦ JAKOUBEK, M. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu : tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0
- ♦ JOHANSEN, O. *Romové : nejpronásledovanější menšina v Evropě*. Praha: Biblioscandia, 2004. ISBN 82-7418-158-5
- ♦ KACHLOVÁ, J., POLÁČKOVÁ, L., NIKLOVÁ T. *Management sociální práce se žáky základní školy 3 : sociálně patologické jevy a sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-080-7
- ♦ Kolektiv autorů. *Jsme přece lidé, ne?* Praha: Slovo 21, 2007. ISBN 978-80-239-8605-1
- ♦ Kolektiv autorů. *Koncepce romské integrace 2004*. Praha: Úřad vlády české republiky, 2005. ISBN 80-86734-30-7.
- ♦ Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8
- ♦ Kolektiv autorů. *Romové - reflexe problému : soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997. ISBN 80-902439-0-8
- ♦ KOVAŘÍKOVÁ, M. *Pedagogicko-psychologická problematika romských žáků ve vztahu k jejich školní úspěšnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Turkyňe, 1998. ISBN 80-7044-225-5
- ♦ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8
- ♦ NAVRÁTIL, S.; MATTIOLI, J. *Systémový přístup ke zvýšení úspěšnosti romských žáků v učení a jeho experimentální ověřování*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-031-X
- ♦ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-2440-497-4
- ♦ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 80-7067-310-9

- ♦ NĚMEC, J. *Včela má pilu, aneb, Přípravné třídy pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3727
- ♦ PAVELČÍKOVÁ, N. *Romské obyvatelstvo na Ostravsku*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 80-7042-538-5
- ♦ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5
- ♦ SMĚKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-85947-82-x
- ♦ ŠIMIKOVÁ, I., VAŠEČKA, I. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-7364-009-0
- ♦ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-528-9
- ♦ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů. Druhé rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0
- ♦ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů. Třetí vydání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-802-246
- ♦ STEWART, M. *Čas Cikánů*. Brno: Barrister & Principal, 2005. ISBN 80-7364-017-1
- ♦ WEINEROVÁ, R. *Romanies - in search of lost security?* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 1994. ISBN 80-85 010-85-2

Prameny:

- ♦ Demografie. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice*. [online]. [cit. 13. 03. 2009]. Aktualizované dne: 11.3. 2005 Dostupné na:
http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=2
- ♦ Český statistický úřad. *Romské obyvatelstvo podle krajů*. [online]. Aktualizováno dne: 3.12 2007 Dostupné na:
<http://www.czso.cz/kraje/ov/publika/2003/812403/start.htm>
- ♦ Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel podle nejvyššího ukončené vzdělání*. [online] [cit. 20.03 2009] Aktualizováno dne: 26.10 2006 Dostupné na:
<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>
- ♦ Český statistický úřad. *Národnost a mateřský jazyk*. [online] Aktualizováno dne: 26.10 2006 Dostupné na:
<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1	Obyvatelé podle národnosti v Ostravě- Přívozu
Tabulka č. 2	Obyvatelé podle národnosti v Ostravě - Jih
Tabulka č. 3	Rozložení romského obyvatelstva podle krajů při sčítání lidu v roce 2001
Tabulka č. 4	Tabulka romského obyvatelstva podle nejvyššího ukončeného vzdělání při sčítání lidu v roce 2001
Tabulka č. 5	Romské obyvatelstvo podle mateřského jazyka a podle výsledků sčítání lidu v letech 1991 a 2001
Tabulka č. 6	Výzkum Mgr. Libuše Hanusové
Tabulka č. 7	Srovnání ukončeného vzdělání u vybraných národů v procentech
Tabulka č. 8	Přírůstek a úbytek v letech 1991-2001
Tabulka č. 9	Struktura vzdělání národnostních menšin letech 2001 a 1991v procentech
Tabulka č. 10	Učitelé na ZŠ Přemysla Pittra
Tabulka č. 11	Asistenti učitelů na ZŠ Přemysla Pittra
Tabulka č. 12	Zaměstnanci na ZŠ V. Košaře
Tabulka č. 14	Členění podle vzdělání na ZŠ V. Košaře
Tabulka č. 15	Členění podle odborné kvalifikace na ZŠ V. Košaře
Tabulka č. 16	Výsledky klasifikace na ZŠ Přemysla Pittra
Tabulka č. 17	Výsledky klasifikace na ZŠ V. Košaře
Tabulka č.18	Celkový průměr z vybraných předmětů na ZŠ Přemysla Pittra
Tabulka č.19	Celkový průměr z vybraných předmětů na ZŠ Václava Košaře.
Tabulka č. 20	Přihlášky na střední školy ZŠ Přemysla Pittra
Tabulka č. 21	Přihlášky na střední školy ZŠ V. Košaře

Graf č.1	Vzdělání národnostních menšin
Graf č. 2	Podané přihlášky k sekundárnímu vzdělání na ZŠ Přemysla Pittra
Graf č.3	Podané přihlášky k sekundárnímu vzdělání na ZŠ Přemysla Pittra
Graf č.4	Úspěšnost přijetí na ZŠ Přemysla Pittra
Graf č.5	Úspěšnost přijetí na ZŠ V. Košaře

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavčina Staníková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. PaedDr. Václav Klapal, Ph.D.
Rok obhajoby:	2009

Název práce:	Vztah romských dětí ke vzdělání
Název v angličtině:	The attitude of romany children towards education
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá vztahem romských dětí ke vzdělání. Práce se zaměřuje na historii, způsob života Romů, na školní úspěšnost či neúspěšnost dětí a taky na možnou strategii zlepšení vzdělávání Romů.</p> <p>Výzkum byl proveden v oblasti vzdělávání Romů porovnáním klasifikace na ZŠ a vyhodnocením podaných přihlášek k dalšímu vzdělání.</p>
Klíčová slova:	Romská rodina, vzdělávání Romů, hodnotový systém Romů, školní úspěšnost a neúspěšnost.
Anotace v angličtině:	<p>This thesis deals with the attitude of Romany children towards the education. This work focuses on history and lifestyle of Romanies, on school effectuality and ineffectuality of children as well as on a possible strategy of the Romany education improvement.</p> <p>The research was realized in the area of Romany education by means of comparison of classification at the basic school with the evaluation of given application forms for the further education.</p>
Klíčová slova v angličtině:	a Romany family, the education of Romanies, a Romanies' evaluating system, school effectuality and ineffectuality.

Přílohy vázané v práci:	5
Rozsah práce:	102 stran
Jazyk práce:	český